

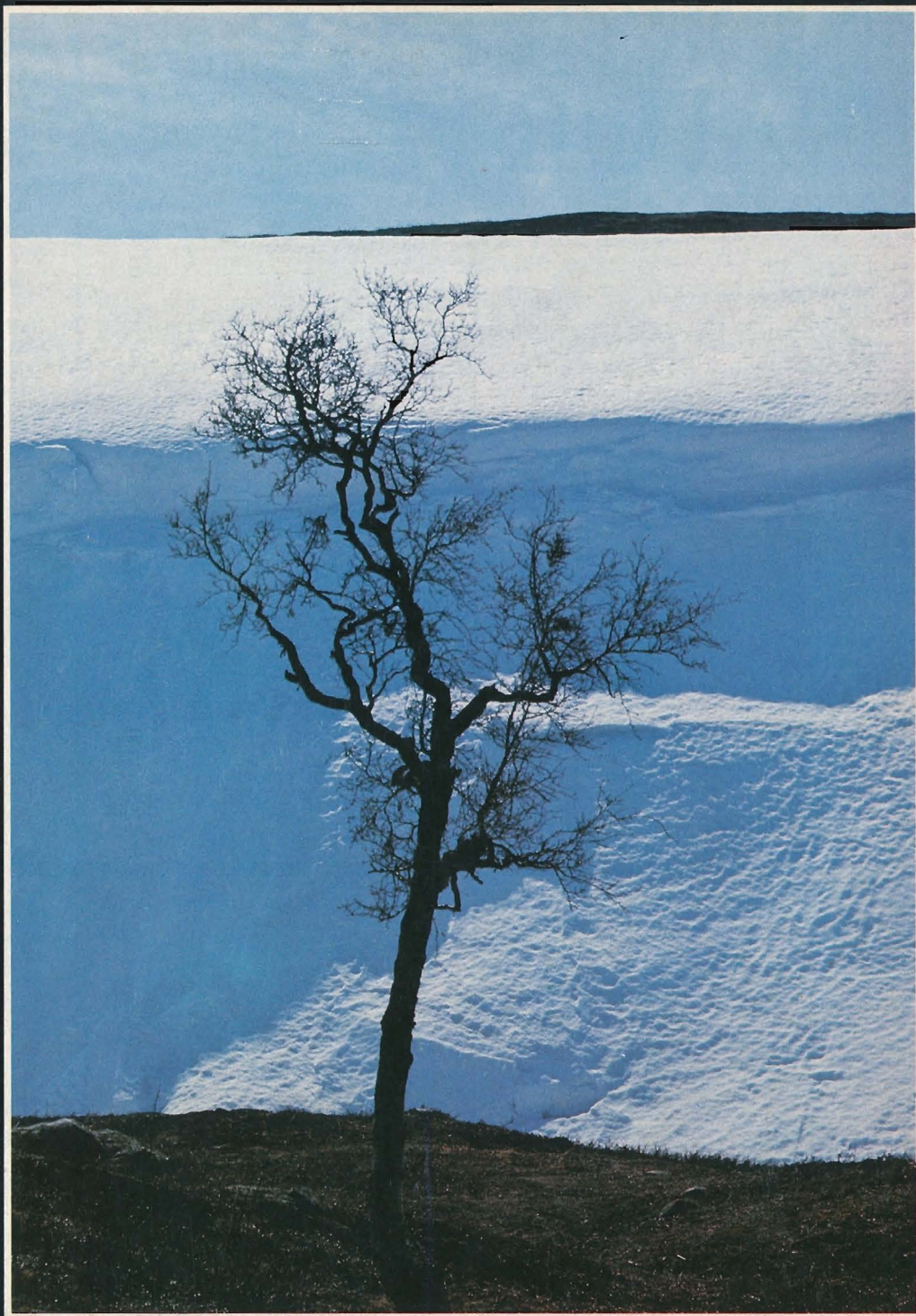

nr.2·1976

NORSK NATUR

Tidsskrift for natur-
og miljøvern
Utgitt av
Norges Naturvernforbund

- ✻ Marskland og brakkvann
- ✻ Oljen og sjøfuglene
- ✻ Til vanns med blokk
og blyant
- ✻ Borgstrøm og banketten
- ✻ Tanker om
landsbygdplanlegging
- ✻ Natur og Ungdom
- ✻ «Troverdige
alternativer» . . .
- ✻ Løssalg kr. 6,—.

NORSK NATUR

TIDSSKRIFT FOR
NATUR OG MILJØVERN

UTGITT AV
NORGES NATURVERNFORBUND

NR. 2 – APRIL 1976 – 12. ÅRGANG

Ansvarlig redaktør: RAGNAR FRISLID
Redaksjonssekretær: SYLVI STRUKSNES

Redaksjonsutvalg: Magne Middtun, Magnar
Norderhaug, Arne Sellæg, Ragnar Vik, Espen
Wæhle og redaktøren

AV INNHOLDET:

Marsklandskap og brakkvannsområder .	36
Langesjosaken .	39
Tanker om landsbygdplanlegging .	40
Oljen og sjøfuglene .	44
Hytteområder .	47
Til vanns med blokk og blyant .	48
Prøvesak om midlertidig fredning .	51
Borgstrøm og banketten .	52
Natur og Ungdom .	55
Sau og bjørn .	56
«Troverdige alternativer. . .» .	58
Naturvern i andre land .	60
Kretsløpet .	60
Litteratur om natur .	60

NORGES NATURVERNFORBUND

Akersgt. 63 – Postboks 8268,

Hammersborg – Oslo 1.

Telefon: 33 79 32

Postgiro nr. 9460

Bankgiro nr. 6001 05 70835.

Generalsekretær: Magne Middtun, Kon-
torsjef: Roar Sæther. Konsulent: Thor
Midteng. Organisasjonssekretær: Per
Valset.

Følgende foreninger er tilsluttet
forbundet:

Natur og Ungdom, Aust-Agder Natur-
vern, Vest-Agder Naturvern, Rogaland
Naturvern, Haugaland Naturvern, Vest-
landske Naturvernforening, Møre og
Romsdal Naturvern, Nordland Natur-
vernforening, Troms Naturvern, Oppland
Naturvern, Hedmark Naturvern, Buske-
rud Natur- og Miljøforening, Vestfold
Naturvern, Telemark Natur- og Miljø-
vern, Landskapsvernet i Østfold, Øst-
landske Naturvernforening.

Årskontingent for personlige medlemmer
kr. 40 – Livsvarig medlemskap kr. 800
(inkl. tidsskrift).

Familiemedlemsskap (hovedmedlems ek-
tefelle eller hjemmeværende barn under
25 år) kr. 10.

Årskontingenten for organisasjoner, be-
drifter o. l. minimum kr. 400.

Medlem av forbundet er automatisk
medlem av den kretsforening vedkom-
mende geografisk sogner til.

NORSK NATUR

er trykt i offSet hos Grøndahl & Son.

nb nb nb nb

Styret slår fast - - - -

Eiendomsrett til grunn

I møte 6. mars behandlet styret i Norges Natur-
vernforbund bl. a. Justisdepartementets utred-
ning om «Eiendomsrett til grunn og arealdispo-
nering». I sin uttalelse la styret vekt på at det
som fra et naturvernsynspunkt er avgjørende
hvordan grunnen forvaltes. Spørsmålet om hvem
som eier grunnen faller utenfor naturvernets
interessefelt.

I sin uttalelse sier styret seg tilfreds med de
lover og bestemmelser som regulerer eierens råd-
rett over egen grunn. Styret slår videre fast at

utholdenhetsprinsippet bør grunnlovfestes.

I denne forbindelsen peker styret på at både
Naturvernloven og Jordloven inneholder be-
stemmelser som slår utholdenhetsprinsippet fast.
Formuleringer som «langsiktig og allsidig res-
sursdisponering (Naturvernloven) og «jord må
ikke øydest» (Jordloven) er helt i pakt med
dette grunnleggende prinsipp. Dette syn bør også
komme til uttrykk i grunnloven. Grunnloven må
ikke nøye seg med å beskytte eiendomsretten
til grunn, men også gi hovedregler for forvalt-
ningen av grunnarealer, mener forbundets styre.

Justisdepartementet reiser konkret spørsmålet
om ekspropriasjon. Her mener forbundets styre
at man inntil videre vil frarå at Staten ekspro-
prierer store og samfunnsmessig sett viktige
grunneiendommer i privat eie. Unntak kan gjelde
eiendommer som peker seg ut som mulige nasjo-
nalparker eller reservater. Også når det gjelder
områder der almenhetens rekreative interesser er
meget betydelige, kan man tenke seg ekspropria-
sjon, sier forbundet i sin uttalelse.

Flerbruksplan for Oslomarka

Forbundets styre mener at forslaget til flerbruks-
plan for Oslomarka bør fremmes snarest. Arbeid-
et med denne planen har trukket kraftig ut.
Etter puring fra forbundet høsten 1975, svarte
Miljøverndepartementet at arbeidet har tatt len-

NORSK NATUR ut-
kommer med 6 nr. pr. år.
Årsabonnement kr. 40,-
(Medlemsskap inkluderer
abb.). Lossalg kr. 6,-.

ger tid enn ventet. Utkast til flerbruksplan foreligger nå, og vil bli fremmet så snart det er ferdigbehandlet i Miljøverndepartementets rådgivende utvalg.

Naturressurser og økonomisk utvikling

I møte 23. januar vedtok forbundets styre en omfattende uttalelse om Stortingsmelding 50 (1974-75) «Om naturressurser og økonomisk utvikling». Forbundets uttalelse er delt inn i følgende avsnitt:

- Naturvernlovens formålsparagraf: Hovedretningslinjer for disponering av naturressursene
- Stortingsmeldingens retningslinjer for disponering av naturressursene – kommentarer
- Stortingsmeldingens forslag til økonomisk utvikling – kommentarer
- Synspunkter på befolkningsutviklingen

Landsstyret vedtok at uttalelsen skal mangfoldiggjøres for salg til selvkost. Den kan bestilles gjennom NNVs sekretariat.

Vervekampanjen

som vi hadde i Norsk Natur i 1975, ga som resultat ca. 2000 nye medlemmer. Dette synes vi er et godt resultat, og vi vil på denne måten få takke alle som deltok og som gjennom sin innsats var med på å løfte forbundet enda et stykke framover. Vi håper at dere fortsatt vil ha oss i tankene og arbeide for å styrke medlemsmassen.

Noen vervet mange og mange vervet få, men vår takk for hjelpen går til dere alle. Vi håper at de av våre medlemmer som ikke deltok i fjor vil finne anledning til en innsats i år.

Og så . . . Vervemester for 1975 ble Brynne Kirkesæther, Bodø med 39 medlemmer. Vi gratulerer og sender 1. premien som var bokverket «Norges Dyr». Vinnerne av de øvrige premiene vil bli tilskrevet.

ARSMELDING

for 1975 foreligger og kan fås ved henvendelse til sekretariatet.

Lysning for Finnmarksvidda?

I fjor høst påviste Norges Naturvernforbund alvorlige feil i Vassdragsvesenets saksbehandling når det gjelder planene om utbygging av Alta-Kautokeinovassdraget. Forbundet hevdet at Vassdragsvesenet i denne saken hadde handlet i strid med loven, i det ulemper og skadevirkninger, til og med for så viktige interesser som reindrift og fiske, ikke var utredet. Det forelå med andre ord ingen mulighet for på grunnlag av konsesjonssøknaden å vurdere fordeler og ulemper ved en eventuell utbygging opp mot hverandre, som Vassdragsreguleringsloven foreskriver.

Miljøverndepartementet sluttet seg til forbundets synspunkter, og rettet skarp kritikk mot Vassdragsvesenet.

Det er neppe tvil om at mangelen på opplysninger om skadevirkninger i konsesjonssøknaden har virket villedende, ikke minst på lokalbefolkningen. Den ensidige understrekningen av fordelene har fått utbyggingen til å fortone seg som en klar vinning for distriktet og landsdelen.

Et forhold som tyder på at det er dette som er skjedd, er at stemningen på lokalt plan har endret seg radikalt etter at Naturvernforbundet og senere Miljøverndepartementet kunne slå fast at prisen for utbygging av Alta-Kautokeinovassdraget ville bli atskillig tyngre å betale for lokalbefolkningen enn hva som fremgikk av Vassdragsvesenets dokumenter.

Reaksjonen har nå gitt seg utslag i de berørte kommunene. Både Alta kommune og Kautokeino kommune har med klart flertall gått mot utbyggingen.

Disse to kommunenes stilling til utbyggingsplanene på Finnmarksvidda er enestående, ettersom det er første gang kommuner går mot en kraftutbygging som tradisjonelt og på kort sikt vil gi økonomiske fordeler for kommunene.

Men det er fare for at fylkestinget ikke vil stå på de berørte kommunenes side når Alta-Kautokeinosaken skal behandles senere i år. Mye tyder på at denne forsamling ser mer kraft til fylket som et altoverskyggende mål – enten man har bruk for den eller ikke. ❀

Myr og våtmarksområder 1:

Marsklandskap og brakkvannsområder

AV KLAUS HØILAND

Et marsklandskap danner seg der havet får ligge i ro slik at fint materiale fra sjøen kan avleire seg langs fastlandet. Slikt materiale er små *silt*partikler som rives opp fra havbunnen, og som føres mot land ved fløende sjø. Ved høyvann bunnfelles partiklene, og blir liggende igjen når vannmassene trekker seg tilbake ved lavvann. Vi får dannet ei mudderflate. Denne dannelsen betinger helt rolige vannmasser. Brenninger vil gjøre at havet virker *eroderende* istedenfor *akkumulerende*. Siltpartiklene vil da ikke kunne få anledning til å bunnfelles, men bare føres ut i havet igjen ved lavvann. På urolige steder vil grove partikler som sand, grus eller rullestein kunne avleire seg, og vi får de velkjente sand-, grus- eller rullesteinstrender. Mudderflater kan derfor bare danne seg på vindbeskyttede steder som i bunnen av fjorder, vik og bukter. På mudderflatene vil det dannes vegetasjon. Med sitt rotsystem binder plantene siltpartiklene fas-

tere sammen. Videre vil de overjordiske delene bidra til å øke opphopingen av partikler i og med at vannet vil ligge i ro mellom skuddene. Slike bevekste mudderflater i tidevannssonen kalles ofte for marsklandskap. I Norge er dette en relativt sjelden naturtype da størsteparten av våre kystområder er for værharde. I Sør-Norge finnes flere viktige marskområder ved Oslofjorden. Kjente er Hemskilen i Vestfold, Gonvadjulen og Åven i Østfold. På Vestlandet og i Nord-Norge finnes mer eller mindre godt utviklete marskområder innerst i fjordene.

Alt etter tidevannspåvirkningen deles et marsklandskap i tre soner, der hver sone har sine karakteristiske vegetasjonsbelter.

Sublittoralsonen finnes ytterst og omfatter den delen som ligger under normalt fjøremål, og som derfor nesten alltid er oversvømt. Bunnen består av løst materiale som de store brunalgene (tang og tare) ikke finner feste i. En vanlig plante er derimot åle-

gras som kan danne undersjøiske enger i Sør-Norge. Enkelte vanlige grønnsaker er havsalat og tarmgrønnske. Dyrelivet består av bløtbunnsformer som slangestjerner, sjømus, manglebørstemark og diverse muslinger og snegler.

Hydrolittoralsonen omfatter området mellom normal flo og fjære. Her vil vi ofte kunne finne tett vegetasjon av den merkelige salturten som ved sin skuddbygning og anatomi er godt tilpasset de salte omgivelsene. Planten minner faktisk om en «miniaturkaktus», i og med at siltpartiklene lett bunnfelles mellom skuddene. Dyrelivet består av arter som graver seg ned i mudderet og som ofte har ånderør. Fjøremakk og sandskjell er viktige, og fjøremakkens spiralsnodde ekskrementhauger er svært karakteristiske på mudderflatene.

Geolittoralsonen omfatter det som ligger ovenfor flomålet, og som bare er oversvømt ved springflo. Plantene her vil ordne seg i

karakteristiske belter alt etter avstanden fra flomålet. De ytterste plantene er de mest salttålende. Lengst ut mot flomålet og delvis ut i hydrolittoralsonen finner vi et belte av fjøresaltgras som danner grågrønne, løse tuer. Her kan vi også finne planter som fjøresaulauk og strandstjerne, den siste med vakre, lyst blåfiolette koger. Innafor kommer mørkegrønne enger av saltsiv. Etter hvert vil havpåvirkningen bli så svak at mindre salttålende planter kan gro. Her vil vi få grasenger av rødsvingen, krypkvein, engrapp osv. Vi kaller med et fellesnavn området fra fjøresaltgras til rødsvingelengene for ei strandeng.

Et marskområde viser gode eksempler på suksesjonsstadiet fra salturtsamfunnene som pionerfase til de etablerte strandengene.

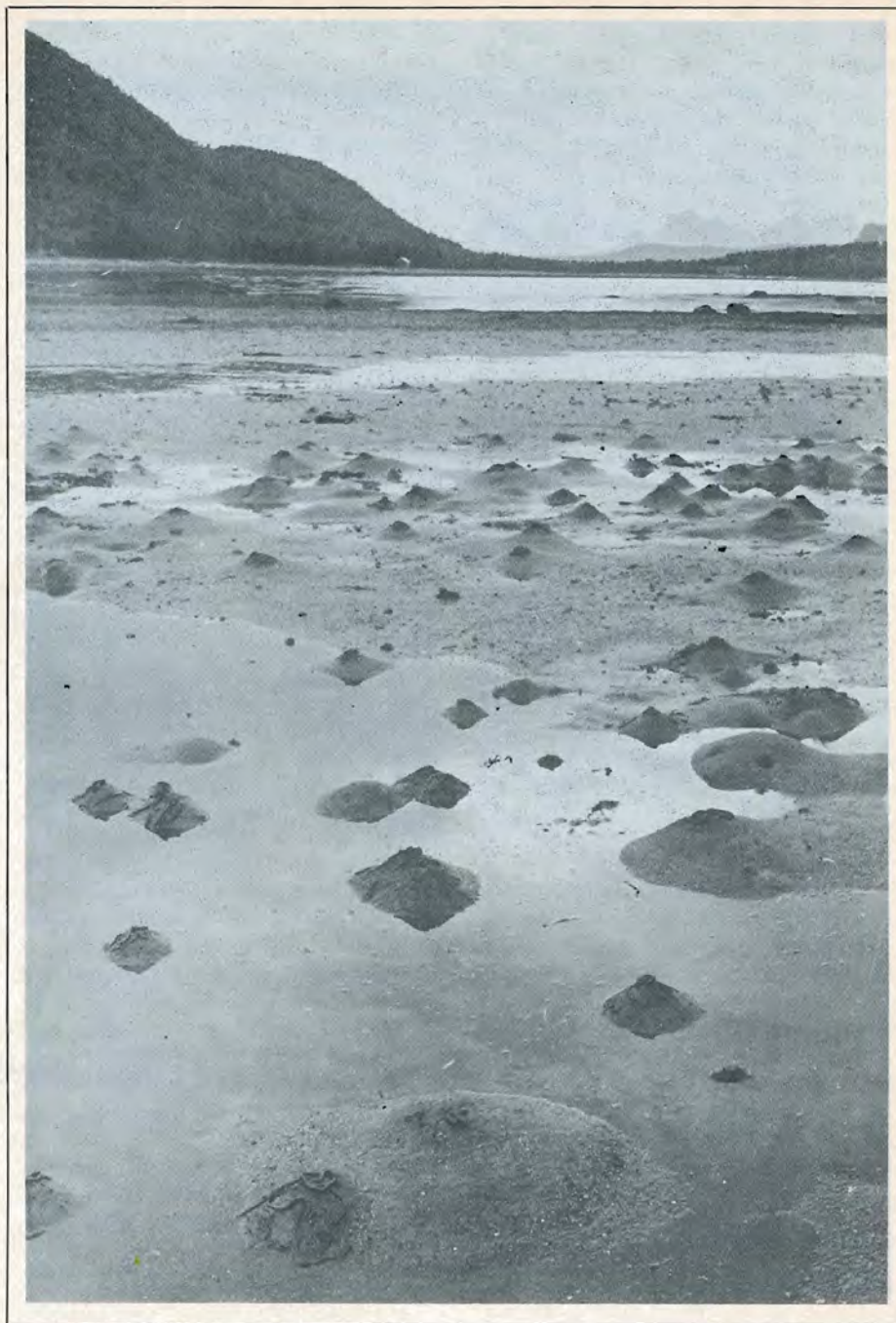
I Finnmark blir salturt- og fjøresaltgrasvegetasjonen erstattet av teppesaltgras. Et arktisk gras som danner tette, flate matter av krypende skudd.

Brakkvannsområder forekommer hvor et vassdrag renner ut i fjorder eller bukter, eller hvor elver og bekker krysser marsklandskap. Vi snakker ofte om brakkvannspoller som er avrundete bukter med smalt utløp mot havet og sterk ferskvannspåvirkning fra landskapet omkring. Brakkvannsområder kan også dannes ved elvedeltaer, f.eks. det berømte Øra-området i Østfold.

Vegetasjonen i et brakkvannsområde domineres av planter som gjennomgående er mindre salttålende enn marskplantene. Det mest iøyenfallende innslaget er høye, grasaktige planter, det vi i daglig tale kaller for siv. Disse sivbeltene omkranser brakkvannsområdene og tiltstøtende vassdrag, og danner gode hekke- og oppholdsplasser for andefugler og vadefugler. Slike sivbelter kan dek-

Motstående side: Marsklandskap og brakkvannsområder har bl. a. stor verdi for fuglelivet, og om høsten er trekkende vadefugl over mudderflatene et vanlig syn.

Til høyre: I området mellom flo og fjære er fjæremarkens ekskrementhauger et karakteristisk innslag.

ke betydelige arealer. Nedsenket i vannet finner vi gjerne brakkvannsplanter som småhavgras og skruhavgras. Der vannet blir ferskere vil planter som hjertetønnaks og tusenblad overta. Sivområdene danner ofte karakteristiske belter fra vannkanten og innover. Ytterst finner vi havstarr, gjerne tett fulgt av havsivaks. Innover vil vanligvis det opptil 4 m høye graset takrør overta, og dominere det meste av vegetasjonen. Det er nettopp takrør som preger mange av våre brakkvannsområder. Innerst får vi ofte en svartor-sumpskog.

Større brakkvannsområder er relativt sjeldne i Norge. En del viktige områder ved Oslofjorden bør nevnes: Presterødskilen i Vestfold, Arekilen på Hvaler og det allerede nevnte Øra-området. Øra-området ligger ved Glåmas utløp ved Fredrikstad, og har tiltrukket seg stor oppmerksomhet i de siste åra. Det er et meget viktig og attraktivt område både botanisk og zoologisk. Dessverre er det blitt utsatt for svært uheldige menneskelige inngrep som molobygging og søppelfylling. Det arbeides med å få fredet området.

De fleste av våre nåværende marsklandskap og brakkvannsområder har stor verneverdi blant annet fordi 1) De er sjeldne naturtyper i Norge, og mange er allerede øde-

lagt. 2) Plantelivet er rikt og variert grunnet de ulike økologiske forholdene. Ofte forekommer mange sjeldne arter. 3) Dyrelivet er interessant. Flere fuglearter (særlig andefugler) hekker i sivbeltene, sumpskogene og strandengene. De finner næring som vesentlig består av vannplanter (særlig tjønnaks) og vann- eller mudderbeboende dyr. Viktig er også at flere trekkfugler benytter områdene som rasteplasser. Et vanlig syn om våren og høsten er talløse trekkende vadefugler på mudderflatene ved marsklandskap. Her finner de næring i smådyr begravd i muddret. Dersom en ødelegger områdene, ødelegger en ikke bare næringsgrunnlaget for det stedegne fuglelivet, men også for flere trekkfugler. Marsk- og brakkvannsområder har derfor internasjonal ornitologisk betydning, jamnfør det spanske våtmarksområdet Marismas. 4) Marsk- og brakkvannsområder finnes ofte umiddelbart nær byer og tettsteder, slik at den menneskelige påvirkningen lett blir for stor. Samtidig virker de som lunger i miljøet.

Marsklandskap og brakkvannsområder er lette å ødelegge. Dersom ferskvannstilførselen til et brakkvannsreservoar sperres eller forandres, vil saltholdigheten i vannet øke, noe som får katastrofal virkning på vegetasjonen og derved på dyrelivet. På grunn av

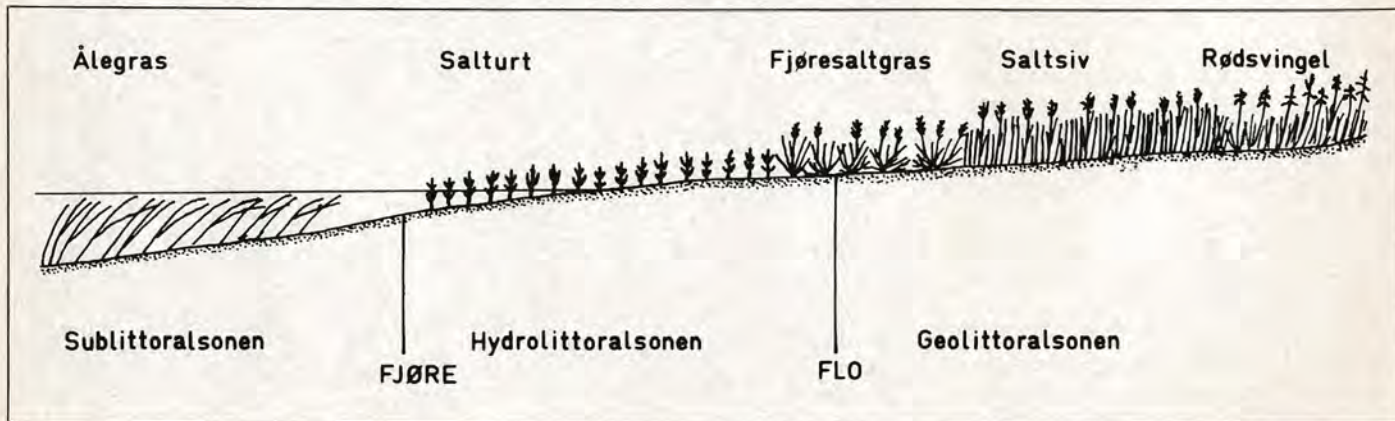
sin rike leirjord er mange marsklandskap dyrka opp eller brukt til beite. Tråkk og beiting roter opp grunnen og ødelegger plantedeckket.

Følgen kan bli erosjon og oversvømmelse. Særlig marsklandskapene er følsomme overfor oljeforurensinger. Ei oljehinne vil lett kunne legge seg i ro mellom plantene og derved ødelegge vegetasjonen. De ettårige plantene som f.eks. salturt er meget ømfintlige.

Når en ferdes i et marsk- eller brakkvannsområde må en ta hensyn til dyrelivet og den sårbare vegetasjonen. Vær særlig forsiktig i hekketida, fuglene kan lett bli skremt, og unger og reir er vanskelige å få øye på mellom sivet. Trå forsiktig, lag ikke stier og hull som kan forårsake oversvømmelse. Skad vegetasjonen minst mulig, husk på at plantene er viktige landbyggere.

Marsklandskap og brakkvannsområder hører til noen av våre mest sårbare naturtyper. Forskjellige menneskelige inngrep som oppdyrking, påfylling, havnebygging, veger og kanalgraving kan gjøre uopprettelig skade eller lage sår som ikke heles på de første tiåra. Derfor er det svært viktig at de fleste av våre få større og uberørte marsk- og brakkvannsområder blir vernet så snart som mulig! ❀

Skjematisk framstilling av et marsklandskap med de typiske vegetasjonsbeltene.

LANGSJØSAKEN

Klart standpunkt fra Miljøverndepartementet gir håp om positivt utfall

Av Ragnar Vik

I en artikkel i Norsk Natur (86/74) er det redegjort for spørsmålet om å senke Langsjøen i Engerdal og Tolga med 1.5 meter med sikte på innvinning av effektivt ca 1000 da dyrkbar mark i Øversjødalen ved innløpet til sjøen.

Langsjøen ligger i den vestlige delen av Femundvassdragets nedbørfelt. Den har til løp gjennom elva Hola og avløp gjennom Sømåa til Isteren. Kommunegrensen krysser sjøen, slik at innosen ligger i Tolga kommune og utløpet i Engerdal.

Femundutvalget og NNV har gått sterkt imot at senkingstillatelse blir gitt. Begrunnelsen for dette er i korte trekk:

– Hola, Langsjøen, Sømåa og Isteren er en gren av Femundvassdraget. Etter at dette i 1973 ble varig vernet, må det være et selv sagt krav at vernevedtaket ikke uthules gjennom angrep på vassdraget fra andre interesser, straks truselen om kraftutbygging er avverget. Ganske særlig må dette gjelde når det dreier seg om inngrep som er nær beslektet med kraftregulering, slik tilfellet er i Langsjøesaken.

– Utfra de samme kriterier som vassdraget i sin helhet, er sidevassdraget med Langsjøen av uerstattelig verdi som urørt naturområde. Det ligger videre en umistelig verneverdi i selve den urørte helheten som de vidstrakte vannsystemene innenfor Femundvassdragets nedbørfelt representerer. Dette alene er tilstrekkelig begrunnelse for å motsette seg den forslåtte senking. Sterke vitenskapelige verneinteresser og friluftsinnteresser knyttet seg såvel til Langsjøvassdraget som til nedbørfeltets vannforekomster i sin helhet.

– Senkingsplanene forutsetter betydelige tekniske inngrep i form av kanalisering,

gjennomstikk og store forebyggningsarbeider. Sammen med tørlegging, erosjon, tilslamming og ukontrollerte masseavsetninger vil dette medføre alvorlige skader på et intakt økosystem og forringe de verdier som er nevnt ovenfor.

De lokale interesser er motstridende. På Tolga-siden går man sterkt inn for å få gjennomført en senking, selvom man også finner motstandere av prosjektet blant folk i Øversjødalen. I Engerdal er det klar motstand. Behovet hos dem som vil høste fordelene av mer dyrkingsjord er ikke klart definert og dokumentert. Deres naboer, engerdølene, som har samme næringsgrunnlag, vil bare få ulemper av prosjektet.

Miljøverndepartementet ga uttalelse i saken 30. desember 1975. Den bygger på en grundig analyse såvel av fordeler som av ulemper forubundet med en realisering av senkingsplanene.

Av spesiell interesse er departementets påvisning av at det areal som vil få full nytte av en senking vil bli vesentlig mindre enn søkerne har fremholdt, samtidig som det finnes betydelige uutnyttede arealer som idag dels er utleid nedlagt, dels foreløpig ikke utnyttet og dels dyrkbare. Fra søkerens side hevdes det at andre muligheter enn senking ikke finnes. Departementet dokumenterer også at kretsen av brukere som synes å ha reelt behov for nydyrkingsområder ikke er mer enn ca. halvparten så stor som angitt på søkerhold.

På grunnlag av de korrigerede data om fordelene ved en senking og en oversikt over de viktigste skadevirkninger m.v., former departementet følgende konklusjon:

«Det er her tale om et irreversibelt tiltak som vil medføre store ulemper for såvel

gårdbrukere og hytteeiere i Engerdal som for friluftsinnteresser i området. Ved ikke å gjennomføre det planlagte prosjekt, har man likevel ved en eventuell vanskelig ernærings situasjon en potensiell ressurs i behold.

Som nevnt tidligere synes det å være alternativ dyrkingsjord i Øversjødalen som kan gi tilfredsstillende muligheter for de brukere som reelt synes å ha behov for det. Dette utgjorde nærmere 700 da. og for det reduserte antall reelt interesserte synes dette areal rimelig å utnytte før senkingsplanen søkes gjennomført.

Tillatelse til gjennomføring av prosjektet kan bare gis når det antas at tiltaket medfører slik nytte for samfunnet at skaden for det offentlige eller almene interesser mer enn oppveies (jfr. vassdragslovens § 106 punkt 1). Prosjektet synes som en samfunnsøkonomisk kostbar og usikker investering, bl.a. på bakgrunn av usikkerhet m.h.t. det antall gårdbrukere som vil få nytte av tiltaket. Dertil kommer de ulemper for Engerdal kommune og de almene interesser i området.

Utfra en avveining av de foreliggende faktorer finner departementet å måtte frarå at senkingsprosjektet for Langsjøen blir gjennomført. For å bedre de eksisterende forhold for brukerne i Øversjødalen bør imidlertid planer om forbygging og kanalisering av Hola vurderes, jfr. fylkeslandbruksstyrets uttalelse av 1. september 1950.»

Miljøverndepartementets uttalelse ble sendt NVE, Vassdragsdirektoratet for videre behandling, idet søknaden vil kreve tillatelse etter vassdragslovens §§ 104–106.

Det synes realistisk å håpe på at Langsjøesaken med dette har tatt en avgjørende vending i naturvernets favør.

Tanker om landsbygdplanlegging

AV RØYNE KYLLINGSTAD

Artikkelen er hentet fra «Plan og Arbeid» nr. 6-75.

Jeg vil innlede med en sannferdig historie av nyere dato. Jeg bruker den ikke som utgangspunkt for generalisering, men som en illustrasjon av noe som jeg opplever som et generelt problem.

En liten pike bor sammen med foreldrene og mange små-søsken i en trang, bikkjekald stue, uten det enkleste sanitærutstyr og halvannen kilometer fra nærmeste bussholdeplass. Miljøet er meget ressursfattig, som det heter i dag. Kummerlig, med andre ord.

På skolen var hun redd, følte seg ensom

og reagerte med ikke å lære noe som helst. Så ble hun sendt til psykolog utpå vinteren. Han hadde aldri sette hennes livsvilkår. Han fant i sin visdom ut at det hun trengte var spesialundervisning på en skole spesielt avsett for barn med slikt behov. For å komme dit måtte hun ta en buss kl. 7 om morgenen 10 km til byen. Der måtte hun vente i 5 kvarter på en buss ut igjen nye 10 km. – Av hensyn til barna var det jo kort skoledag fra 9 til 13-. Så var det buss tilbake til byen. Ny buss til ungdomsskolen i hjembygda. Der

måtte hun finne en skolebuss til møtested med bussen fra den skolen hun egentlig skulle gått på, som hun så fulgte tilbake til utgangspunktet, før hun endelig trasket de siste halvannen kilometrene hjem.

Altså 9 timer hjemmefra, 6 busser og 5 kvarter venting i byen, er det tilbudet spesialist-Norge gir en påstått evneveik unge i dagens bygdesamfunn.

År ut og år inn, så å si hver eneste dag, opplever man bytilpassede normer praktisert på landsbygda – akkurat på denne måten. Velment og i tråd med anbefalte metoder og prinsipper og utdanning. Utviklet i byen og for byen. Men altså håpløst ubrukelig når det overføres til andre miljøer.

Resultatet er at det blir vanskeligere og vanskeligere å bo på landsbygda. Folk klorer seg fast i det lengste. Fra utkantene tvinges de ut av mangel på inntektsgivende arbeid. De forsøker å reetablere seg i bygdemiljø. Nærmere offentlig veg og arbeidsplasser denne gang, så de makter pendlingen. Men det er ikke lett. Over alt møter de stor-samfunnets kalde skulder. De «ødelegger landskapet», de «forurensar landbruksmiljøet», de «krever uforholdsviss mye areal», de «skaper uforholdsmessig store trafikkproblemer», de er, kort sagt, «vår tids største problem».

Ved å studere en serie offentlige og halv-offentlige dokumenter hvor slike påstander forekommer, kan jeg ikke se at forfatterne noe sted fører bevis for påstandene. – Når en da ser bort fra en voksende mengde uheldige resultat av saksbehandling etter samme fortvilede mønster som nyss nevnte psykolog. Men det er unektelig noe merkelig når arkitekten gir huset skylda for at det er dårlig tegnet.

Og ingen spør hva slags samfunn de få gjenværende landbrukere skal leve i. Myn-dighetene sier kort og godt at «En viktig oppgave i denne sammenhengen er å hindre bebyggelse uten tilknytning til landbruket å bre seg i landbruksområder» (St. meld. 87, 1966-67. Om distriktsplanlegging).

Såvel næringsgrunnlag som kommunika-

sjonsforhold, politiske holdninger som klima og topografi varierer temmelig sterkt fra bygdelag til bygdelag i vårt langstrakte land. Behovet for planlegging er derfor også høyst varierende. Vi kan såvissst ikke regne med å gå til dekket bord hva angår problemstillingen. Men at oppgavene som skal løses derfor må bli innfløkte, betyr selvsagt ikke at de er uvesentlige. Antakelig ikke uløselige heller. Hvis vi tar fatt på dem.

Jeg har selvsagt ingen oppskrift ferdig. En gang forsøkte jeg å kvantifisere muligheten for å oppnå balanse mellom by- og landsbygdplanlegging – slik:

«Hvis vi får 200 personer med erfaring fra planlegging på landsbygda, og som selv er bosatt der, til å forske på problemet i 10 år, da først vil vi ha muligheter for å kunne møte byplanleggerne på like fot.»

Men såvidt ofte har jeg følt denne manglende balanse i lovverk og faglitteratur, at jeg har gjort meg opp visse meninger om hva som mangler.

For det første har vi en del definisjonsproblemer.

Hva er særnorske forhold? Altså forhold som vi må løse på egen hånd, uten støtte fra andre lands erfaringer. Hågerstrand nevner f.eks. i sin bok «Urbaniseringen», «Den norske övärlden» som et helt spesielt problem uten internasjonal «motsvarighet» noe sted. Jeg vil også nevne det nær sagt urimelige misforholdet mellom bosetting og naturressurser i vårt land, sett i forhold til investeringsbehov og vedlikeholdskostnader i en uhyre dyr og vidstrakt teknisk infrastruktur. Som en venn av meg i Statens Vegvesen en gang konkluderte et foredrag om vegvesenets oppgaver: «I intet hittil oppdaget noenlunde sivilisert land ligger forholdene for vegbygging så uhemmet dårlig til rette som i Norge!» Og vegnettet er bare ett av mange problem. . .

Hva er felles og hva er lokalt? Landets bygder består i langt høyere grad enn de bymessige områder av en rekke klart forskjellige geografiske og næringsøkonomiske

lokaliteter. Det er derfor hele tiden viktig å «sortere» hva som er fellesproblemer for alle bygder, bare for regioner, spesielt for visse typer bygder/greider eller helt lokalt betinget. Landbrukets geografisk differensierte tilskuddsordninger forteller noe om hva slags oppdeling jeg kan tenke meg, også når det gjelder den fysiske/økonomiske planlegging. Det er ofte nødvendig å kunne se den enkelte kommune som flere enheter. Man har ofte både press- og avfolkningsområder innen grensene, eller noen strøk med blomstrende næringsliv og andre med stagnasjon. Der kan en ikke klassifisere kommunen som én type, f.eks. med hensyn til byggeløysveordninger eller DUF-støtte. (Distriktenes Utbyggingsfond).

Et brukbart begrepsapparat mangler stort sett for alt som har med samfunnsplanlegging på bygda å gjøre.

F.eks. har vi en tettstedsdefinisjon, men mangler en spredtbebyggelsesdefinisjon. Noe man oppdager er minst like nødvendig hvis man skal kunne få til fornuftig planlegging. Det er uråd å arbeide med noe som bare er noe som ikke er noe annet!

Vi finner i lover og forskrifter en godt differensiert terminologi, og – for den saks skyld – symbolbruk for alt som har med byens bygninger og anlegg å gjøre. Landsbygda derimot omtales stort sett som «Jordbruk, skogbruk, naturområder, friluftsområder – grønn skala» – for å sitere de midlertidige forskrifter til bygningsloven av 1. des. 1965.

I faglitteraturen har vi f.eks. en hel serie veldefinerte begreper for veier i og til by, mens noe tilsvarende mangler for langsbygdas veinett.

For det andre, hva er det reelle behov for fysisk planlegging?

Dimensjonene i våre menneskeverk har øket til et volum som for bare et par generasjoner siden ikke en gang var tenkelig. Veger med stadig større bredder, fyllinger, skjæringer, bruer og fergekaier; demninger, kraftgater, trafostasjoner og fordelingsnett; industrian-

legg, havner, kornsiloer, turistanlegg; tettbebyggelser, boligfelt, hytter og enkelthus. Fullmekaniserte gardsanlegg krever helt nye bygningsdimensjoner. Dyrkingsredskapene har bare de siste 5 årene endret dyrkingsmulighetene, og dermed problemene med steindeponering og klimamessig farlig avskoging så radikalt at planlegging for hele bygdelag under ett er nødvendig. Samtidig endres vannhusholdningen ved grøfting, vanningsanlegg og vassdragsregulering slik at vegetasjonen og dermed klimaet forandrer karakter, langsomt, men sikkert. Foruten at vassdragenes evne som kloakkresipienter slik endres til dels betydelig.

Den spredte boligbebyggelsen utgjør en langt mindre del av det fysiske og estetiske miljø som menneskene skaper utover bygden, enn det debatten om slik bosetting skulle tyde på. Jeg henviser her til artikkelen «Hva er bebyggd areal?» i Kart og Plan nr. 4-74. Der viser jeg ved en beregning at den spredte boligbebyggelse for folk i bynæringer legger beslag på bare 7½% av alt areal i teknisk bruk på bygden rundt i Hamar.

Befolkningen som bebor disse husene føler seg samtidig medansvarlige for bygdas ve og vel. De representerer et høyst påkrevet supplement til primærnæringsbefolkningen som er blitt så fåtallige at de ikke lenger kan make å vedlikeholde bygninger, anlegg og landskap slik de gjorde før. Av samme årsak har de også færre muligheter for å tale bygdens sak i forbindelse med alle de tiltak storsamfunnet setter i gang ut fra helt andre målsettinger enn å ivareta bygdas kulturlandskap. Dess færre som blir boende utover bygden, dess færre er det til å ivareta dette ansvaret. Det er derfor ikke sannsynlig at våre bygder ville bli hverken vakrere eller bedre å bo i, om vi maktet å fjerne den spredte boligbebyggelse.

Fritidsbebyggelse og -anlegg kan ofte regnes som byens forlengede arm utover landsbygda. Hva er den reelle forskjellen på en slik bebyggelse og spredt helårsbebyggelse, fysisk og i samfunnssammenheng? Mange landkommuner har antakelig netto utgift på

vanlige hytter – en utgift som kan betraktes som bygdas subsidiering av utenbygds eiere og brukere. Er dobbeltbosettingen mer et resultat av dårlig byutvikling enn et gode i seg selv? I mange strøk er det også behov for konfliktforskning på forholdet fastboende/ferieinnbygger.

Ubebodde områder blir i stadig større grad utsatt for menneskelig aktivitet. Både i form av anlegg, i form av forurensning og i form av biotopodeleggende utnyttelse av naturressurser. Som Arne Gabrielsen påviser i sin lille letteste bok «Viltbiotoper, skjøtsel og vern», krever også disse områder faglig planlegging og tilsyn. Grovt regnet gjelder dette 50% av landet. Er planleggingserfaring fra planleggingsregler for og ansvarsforhold som er tilpasset bebodde områder, uten videre overførbare til de ubebodde? I denne sammenheng vil jeg henlede oppmerksomheten på utmarksteknikerutdanning som skaffer oss nyttige fagfolk, – som ikke får ansettelse noe sted!

Rehabilitering er blitt et viktig begrep i nyere byplantenking. Det innebærer et nytt syn på ressursanvendelse, miljø og økonomi. Spørsmålet om rehabilitering av fraflyttet eller overflødiggjort bebyggelse på landsbygda, omfatter trolig en langt større bygningsmasse enn i byene. Dessuten angår det store områder kulturlandskap som av mange årsaker er utsatt for estetisk forfall. Rehabiliteringsspørsmålet gjelder derfor ikke bare økonomi og bygningskultur, men spørsmålet om vern av vårt kulturlandskap i sin alminnelighet. En oppgave det haster med.

For det tredje har vi de sosiale sider av fysisk planlegging.

Den sosiale strukturen endres såvel ved fraflytting som ved innflytting. Selv stagnasjon i folketallet er betinget av sosiale endringer så lenge næringsstrukturen endrer seg. Hvilke fordeler eller problemer oppstår ved å beholde, respektive øke eller minske, spredt-bosettingen i et område? Bør bøndene, som

nå gjerne sitter alene på bruket, få naboer? Eller bør de tvert imot flytte sammen med andre i lokale sentra?

Finnes det en øvre – eller nedre – grense for hvor mange utenom primærnæringen som bør bo i ei grend? Finnes det egentlig noen minimumsgrense for «sosialt forsvarlig folketall»? Hva betinger «sosialt sammenbrudd»?

Avfolknings- og stagnasjonsområdene trenger også planlegging. Den blir dels av sosial natur. Vi må akseptere at folketallsnedgang

og til og med avfolking av visse steder er uunngåelig. Men vi plikter å gi de mennesker det gjelder en menneskeverdig tilværelse. Det er uanstendig bare å la dem seile sin egen sjø – eventuelt med noen almissepregede kroner i flytte- og omstillingshjelp.

Dessuten må vi på en eller annen måte ta hånd om det fraflyttede område. Enten det nå holdes vedlike eller hus og anlegg helt eller delvis fjernes. Det er ikke bedre å la hus og anlegg stå til forfall enn å etterlate bilvrak her og der. Det er langt verre. Men i motset-

ning til bilvrakene er det i dette tilfelle ikke et privat ansvar.

Service- og arbeidsplasslokalisering er også viktig. Hvor langt er det riktig å sentralisere, eller desentralisere, servicetilbud og arbeidsplasser? På dette felt kan vi lykkeligvis konstatere at debatten er kommet i gang i faglige og politiske fora.

Helsevesenet er forsåvidt også å regne som del av servicetilbudet. Men det står i en særstilling ved at jo større behovet er, dess mindre er anledningen til å oppsøke servicen. Her får vi den vanskelige avveiningen: De små spredte enheter kan yte svakere service i vanskelige tilfelle, mens de få og sentrale krever lange og i denne sammenheng farlige transporter. Det å ha helsepersonell i nærheten betyr derfor mye mer for trivselen i et bygdemiljø enn man ofte er oppmerksom på.

Kommunikasjonsmønsteret står meget sentralt i bygdesammenheng. Det er kanskje ikke først og fremst tale om transportnettet, så mye som om transportpolitikken. Mesteparten av denne politikken har byen som sin forutsetning og fungerer derfor ofte dårlig på landsbygda.

Privatbilismen har i byene utviklet seg til et miljøproblem og en utgiftspost av dimensjoner. På landsbygda har vi derimot ingen bedre alternativer til menneskevennlig transport, og knapt noe billigere, hvis vi ikke regner med å gå – uten timepris – som er alternativ. Billig, fordi vegnettet bygges og holdes vedlike for å kunne drive ut naturressursene, og fordi den ekstratrafikken de stede egne personbiler representerer, praktisk talt ikke medfører økt vedlikeholdsbehov. Men skal bilen nå, som det foreslås, bli relativt sett dyrere å kjøre, men billigere å kjøpe, vil enda flere måtte forlate bygdene, og de gjenværende slutte å møtes i fritiden. Kollektivtransporter er ganske enkelt intet alternativ.

Sektortenkning ut fra sentrale hovedkontorer fører også til at utkantene mister sine kombinerte melke-, passasjer- og godsruiter, såvel til sjøs som til lands. Spesialrutene

overtar og da blir transportgrunnlaget for lite.

Og fordi båt- og ferjetakster ikke koordineres, opplever vi at folk krever veg og ferje der de kunne klart seg med lokalbåt, hvis bare taksten der var blitt satt likt med ferjetaksten. . .

Som det fjerde og siste punkt vi jeg nevne. De økonomiske sider av fysisk planlegging.

Kostnadene ved de forskjellige bosettingsmønstre vet vi lite eller intet om. Altså de totale og reelle samfunnsmessige kostnader. Med utgangspunkt i forrige avsnitt kan vi si at så lenge vi vil ha gardsbrukene utover bygda bebodd, så ligger hele den nødvendige tekniske infrastruktur så å si gratis til avbenyttelse for en temmelig stor tilleggsbefolkning. Bare i Hamar-regionen har vi bortimot 2.500 km offentlig og privat bilveg med ledig kapasitet, ca. 50 barneskoler med god plass og rundt 25 større og mindre lokalsentra med marginalt liten utnyttelse av de fleste servicetilbud. Omså visse ting koster mer ved å bygge her, i forhold til å bygge i ett av lokalsentrene, så er det langt fra sikkert at det siste totalt sett er det billigste. Vi vet det bare ikke, for ingen har undersøkt slike forhold i skikkelig samfunnssammenheng.

Naturressursene står sterkt i fokus i dagens debatt. Det har vært populært å si at f.eks. spredt bosetting er mer ressursødende enn tett bosetting. Men når man, som f.eks. i Ressursutvalgets utredning nr. 3 (NOU 1972: 1) finner at «Opprettholdelse av spredt bosetting kan ut fra denne synsvinkel (utnyttelse av betinget fornybare ressurser) sees som aktivt ressursvern», så oppdager man at man har med påstander å gjøre. Ingen har systematisk innsamlet kunnskap å støtte seg til.

For løseveie deler av problemet kan en selvsagt argumentere logisk nok. Selvfølgelig krever 2 dekar tomt dobbelt så mye areal som 1 dekar. Men hvis nå to-måls tomta betyr at du kan kutte ut behovet for felles kloakk, halvere vannforbruket og produsere mat på det ekstra målet med avfallet som

gjødsel? Eller om det skulle vise seg at intensiv planteproduksjon i landbruket (= økt selvforsyningssevne) er avhengig av fler folk utover bygdene?

Tiltaksplanlegging er ikke nevnt i bygningslovens kapittel III, selv om en viss utvikling skjedde i og med den nye § 17 a om fylkesplan som også omfatter «fremme av økonomisk vekst».

20 generalplanleggere fra landkommuner, som møttes på Hamar i vinter for å drøfte felles problemer, viste seg alle å være av den mening at det bare er pressområdene som trenger styringsplaner etter det mønster for planlegging vi har i dag. Det øvrige land trenger tiltaksplaner – etter et mønster vi er nødt til å lage oss.

Til slutt:

Man kan tvile på at vi har opparbeidet et slikt udekket behov for kunnskap og planleggingsredskaper som her er skissert. Til det må jeg bare svare: Dessverre! Behovet er til stede og det er foreløpig ikke erkjent i sin rette dimensjon. Forklaringen ligger på mange felt, men i hovedsak tror jeg den kan skisseres slik:

For første gang i menneskehetens historie er mennesket og dets handlinger blitt den sterkeste naturkraft som påvirker vårt miljø. Dette krever en total omstilling av hele vårt tenkesett og handlingsmønster. Klarer vi dette, har utviklingen gjort et stort skritt fremover. Klarer vi det ikke, er katastrofen der. I den fysiske planlegging betyr det at mennesket ikke lenger kan nøye seg med å planlegge for seg og sitt, men må involvere hele det store og altomfattende begrep naturen er.

For første gang er bygdene befolkning i Norge, såvel som i resten av Europa, blitt i mindretall i forhold til byene. Byen er sterk i kraft av sin konsentrerte organisasjon. Bygda var jevnbyrdig i kraft av sitt større folketall. Nå har byen begge deler. Dermed har den eneherskende makt. Spørsmålet blir: Tar den opp det ansvar som følger av denne makt? ❀

Oljen og de norske sjøfuglressursene

Av MAGNAR NORDERHAUG

*Alle vet at vi nå er en oljenasjon.
Få tenker på at Norge også er et av
Europas viktigste sjøfuglområder.*

Sjøfugl og olje

har aldri vært noen ideell kombinasjon. Men hvilke problemer står vi egentlig her overfor? På tross av den omfattende miljø-debat-ten omkring oljen, har problemene vedrørende de norske sjøfuglbestandene vært lite inni i bildet. Få kjenner til at den omlag 53 000 km lange norske strandlinjen er et av de viktigste sjøfuglområder i Europa.

Enkelte vil kanskje innvende at sjøfuglene

har liten interesse. Og beregner vi verdien av dem i form av samlet kjøttvekt og en kilopris på 15,- kroner, er det klart at verdien er beskjeden sammenlignet med tall fra oljesektoren. – De fleste er vel imidlertid idag kommet så langt at slike regnestykker vekker liten interesse.

Sjøfuglenes betydning

Den økonomiske verdien av sjøfuglene er i vår tid temmelig beskjeden, selv om de i hundrevis av år har spilt en viktig rolle i mange kystsamfunns økonomi. Men sjøfuglene utgjør også andre verdier.

I en tid der mulighetene til ferie- og fritids-virksomhet i et rikt og variert naturmiljø er et av industrisamfunnenes største goder, og mangelvarer, er sjøfuglene en viktig faktor når vi snakker om naturrikdom og opplevelsesmuligheter i våre kyststrøk.

Rent etiske hensyn bør forøvrig også spille inn når sjøfuglenes rolle vurderes. Sjøfuglene har en egenverdi og eksistensberettigelse som er hevet over menneskets snevre og kortsiktige nytteinteresser. Forståelsen for dette er voksende, og knapt noen form for skader på naturmiljøet vekker vel sterkere

reaksjoner hos presse og allmennhet enn strender med halvdøde, oljebelagte sjøfugler.

For biologisk forskning spiller sjøfuglene en sentral rolle, blant annet fordi de utgjør et viktig økologisk bindeledd mellom livssystemene i sjøen og på landjorda.

Kanskje aller viktigst er likevel den rollen sjøfuglene spiller som økologiske varselsklokker (indikator-organismer). Oljeskadede sjøfugler er ofte det første tegn på at alvorlige oljeutslipp har skjedd. Ofte kan vi si at sjøfuglbestander i tilbakegang er et umiskjennelig tegn på at mennesket driver en ufornuftig naturressurs-forvaltning.

Hvordan skader oljen sjøfuglene?

En sjøfugl trenger sjelden å få fjærdrakten

helt dekket med olje for å krepere. En oljeflekk på omkring 1,5 cm i diameter på fjærdrakten kan være nok. Det som skjer med oljeskadede sjøfugler er grovt sett at oljen bryter ned fjærdraktens varmeisolerende evne. Dermed lekker varme ut og fuglenes energibehov øker. På denne måten tappes fettreservene og næringsjakten må intensiveres. Men økt matleting krever også energi. Særlig i vinterhalvåret fører dette til at oljeskadede sjøfugler gradvis utmattes slik at de omkommer av sult eller kulde. Olje som dekker nesåpninger, øyne og øreåpninger kan også få alvorlige følger. Det samme gjelder olje som fuglene får i seg, fordi det kan skade indre organer. I hekketiden kan forøvrig også eggene ødelegges om de får oljebelagg overført fra de rugende fuglene.

Hvilke arter?

Sårbarheten hos de ulike fugleartene overfor oljesøl varierer betydelig. Det er klart at f.eks. vadefugler som stort sett bare vasser i strandsonen er mindre utsatt enn fugler som henter all næring ved dykking. Det er da også innenfor gruppene av dykkende og svømmende fugler at vi finner de mest utsatte artene. For Nord-Atlanteren og Barents-

havet kan vi dele de mest utsatte fuglene i fire grupper:

- Alkefugler
- Andefugler
- Dykkere
- Måkefugler og fugler med måkeliknende levesett

Til de mest sårbare artene i norske farvann må regnes alke, lomvi, polarlomvi, lunde, alkekonge, lommer (2-3 arter), dykkere (2-3 arter), storskarv, toppskarv, dykkender (11-12 arter), samt ulike måkefugler (vesentlig sildemåke, gråmåke, fiskemåke og krykkje).

Hvor mange sjøfugler?

Selv om vi vet at en betydelig del av Europas sjøfuglressurser har tilhold i norske kystfarvann, og at de må regnes i millioner, har vi mangelfulle bestandsoversikter for de fleste artene. Dette gjelder ikke minst om vi også tar i betraktning de enorme sjøfuglkonsentrasjonene i Svalbard-området. Den oversikten som er gitt i tabellen gir derfor bare et grovt bilde av situasjonen. Den er imidlertid basert på det vi idag mener å kunne si. Bildet blir enda mer komplisert om vi tar hensyn til de store trekkbevegelsene av sjøfugl i Ba-

Motstående side: Oljedøden. Foto Jan Hagen.
Over: Polarlomvi. Foto Einar Brun.
Til høyre: Lunde. Foto Einar Brun.

rentshavet og langs norskekysten hver vår og høst, – og de sjøfuglmengdene som overvintrer langs norskekysten.

Dagens situasjon

Når hensynet til sjøfuglene hittil har vært lite framme i oljedebatten, skyldes dette i en ikke liten grad biologene selv. Riktignok er vår viten begrenset og gir derfor ikke grunnlag for sikre oppfatninger. Men disse problemene burde hatt krav på en ganske annen oppmerksomhet og innsats fra norske biolo-

gers side enn det som hittil har vært tilfelle i 1970-årene. Dette bør nå rettes på, dersom hensynet til de store norske sjøfuglforekomstene skal bli ivaretatt på en forsvarlig måte i ressursforvaltningen. I denne sammenheng bør vi blant annet rette søkelyset mot følgende forhold:

1. En større, ukontrollert utblåsning ved norskekysten kan under uheldige omstendigheter føre til at titusener av tonn olje lekker ut (Over 100 000 tonn har vært antydnet).
2. Skjer et slikt uhell på «rette tidspunkt», på

«rette del» av kysten, kan det koste titusener på titusener av sjøfugl livet.

3. Mulighetene til å gjennomføre vellykkede redningsaksjoner for sjøfugl under slike omstendigheter (pkt. 1) kan regnes som minimale. Har større uhell skjedd, eksisterer idag ikke effektive botemidler for sjøfugl.
4. Den beste (og for tiden eneste) garanti for at en slik sjøfuglkatastrofe ikke inntreffer, er å hindre at olje i større mengder overhodet slipper ut.
5. Risikoen for omfattende sjøfuglkatastrofer øker gradvis nordover langs kysten (og oppover i Barentshavet mot Svalbard) på grunn av økende sjøfuglkonsentrasjoner og stadig mer ekstreme miljøbetingelser.

Oppgavene framover

Hensynet til våre sjøfuglressurser bør i større utstrekning enn hittil spille inn både når det gjelder de sikkerhetsbestemmelser som gjøres gjeldende og også m.h.t. ekspansjonen av oljevirkksomheten nordover. Disse forholdene skal imidlertid ikke berøres nærmere her. I stedet skal vi kort se på hva vi fra biologisk hold nå bør ta sikte på.

Skal vi ruste oss best mulig mot sjøfuglkatastrofer, er det fra et beredskapssynspunkt viktig å utvikle oversikter over kystområder med særlig store sjøfuglkonsentrasjoner til de ulike tider av året. Slike oversikter mangler idag. De bør kunne framskaffes på grunnlag av de registreringer som hittil er utført av norske sjøfuglkolonier, og ved iverksettelse av et kartleggingsprogram for sjøfugl i vinterhalvåret. Videre vil det være av grunnleggende betydning å videreutvikle/igangsette løpende registreringer av:

- Bestandsendringer i norsk sjøfuglkolonier
- Mengden av oljeskadet fugl langs norskekysten.

Dette kan være et første skritt i retning av at hensynet til de millioner av sjøfugl som Norge har ansvaret for kan bli ivaretatt på en mer forsvarlig måte.

Og dette haster. Vi er allerede flere år for sent ute.

Grov bestandsoversikt for endel sjøfuglarter i 1970-årene (Norge inklusive Svalbard)

Antatt størrelsesorden på bestanden(par)

Art					Antatt sårbarhet over oljesøl
	Under 10.000	10.000– 100.000	100.000– 1 mill.	Over 1 mill.	
Havhest		X			Liten
Havsule	X				Moderat
Storskarv		X			Stor?
Toppskarv		X			Stor?
Ærfugl		X?			Stor
Hetemåke	X				Liten
Fiskemåke			X?		Liten
Sildemåke	X				Liten
Gråmåke			X		Liten
Svarthak		X			Liten
Krykkje				X?	Moderat
Rødnebbterne		X			Moderat
Makrellterne		X			Moderat
Alke		X			Stor
Lomvi			X		Stor
Polarlomvi			X		Stor
Teiste		X			Stor
Alkekonge				X	Stor
Lunde				X	Stor

Oversikten er basert på data fra:

Brun, E., 1976 – Present status and trend in populations of Seabirds in Norway Wildl. Research Report.

(US Fish and Wildlife Service.)

Norderhaug, M., 1974 Sjøfugl og oljeforurensninger.

o: Marin oljeforurensning (NTNF's kontinentalsokkel kontor).

Prosjektering av hytteområder

En polemikk i all enkelhet

AV BIRGER K. NYSÆTHER Driftsplanlegger i Hedmark skogselskap

For mange år siden var jeg med under befaringen forut for prosjekteringen av et større hyttefelt. For landsdelen var slike ting enda bare i sin vorden.

Det aktuelle området omfattet et vakker stykke ødemark. I tilfelle utbygging måtte det først bygges bilveg inn i det isolerte området. Enkelte av lokalbefolkningen opponerte mot utbygging. Bakgrunnen for dette var angivelig en mulig ødeleggelse av bygdefolkets utnyttelse av multeforekomster og av gode rypemarker. De som opponerte ble ansett for å være bakstreverske egoister. Ennå kunne de ikke søke ly under den kommende og fine benevnelsen «biotopvern».

I likhet med de aller fleste, så jeg ingen umiddelbar fare for naturodeleggelser ved dette og lignende prosjekter. I alle fall ikke i relasjon til de økonomiske fordeler «utnyttingen» av et slikt stort område ville føre med seg. For utbygging i første rekke – og i annen rekke ved økte arbeidsmuligheter for deler av lokalbefolkningen.

Etter 10–15 år har jeg imidlertid helt endret syn her. Utvikling og erfaring har gjort at jeg ser meget alvorlig på alle utbygginger i de

indre strøk av våre utmarksområder. Jeg mener at de bringer overveiende ulemper med seg, og bør stanses i tide. De bringer med seg et konsentrert og konstant press på alle økologiske suksesjoner. Foruten at slike områder bringer med seg en ekstrem vannforurensning – særlig utover fra områdene. Virkningen aktiviseres ved at slike hyttefelt spesielt legges nettopp rundt vannansamlinger.

Hvis denne linjen, med å droppe noen utvalgte i slike bortgjemte «smørøyer», skal holde fram, er det logisk at vi omsider løper tom for disse spesielle, naturgitte attraktiver. Men det må da være meingsløst å fortsette med dette?

Det er ikke bare vilbiotopene i skoggrensen jeg tenker på – *men alle ødemarksområder* – selv om det er tale om lavereliggende skogstrøk. Alle hytteområder bør konsentreres rundt mere sentrale deler av våre utmarker. Bevaringen av rent vann i våre øvre vannkilder- og løp, blir etterhvert en livsnødvendighet. På samme måten som ren og uberørt natur stadig mere vil bli det.

For mange vil det kanskje lyde som et

paradoks – nettopp dette med begrensninger av hytteområdene! Særlig når vi er i en tid hvor samfunnsstrukturens voldsomme omlegginger øker behovet for avreageringsmuligheter. Men det skulle ikke være så altfor vanskelig å sette seg inn i logikken rundt dette spørsmålet.

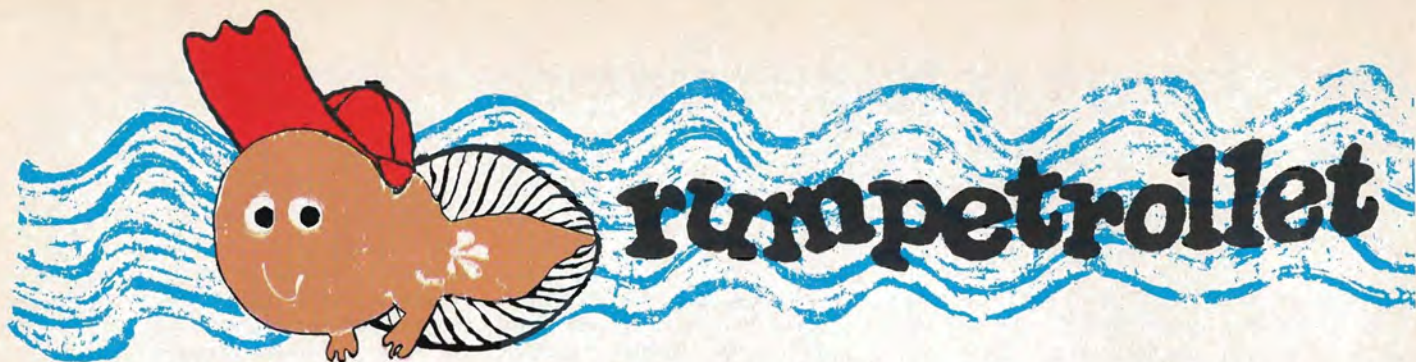
Det må komme nye lovparagrafer som dekker disse forhold. Inntil dette skjer, bør det proklameres generell byggestopp for hytter i våre indre utmarksområder. *Løsningen av disse problemer må førsteprioriteres.*

At miljøvernmyndighetene har bebudet en lempning i hytte- og fritidsutbyggingen den første 10. års perioden, har vel en politisk bakgrunn. Men uttalelsen var meget uheldig – all den stund vi vet for lite om ting som fortoner seg som sterkt inngripende på lengere sikt.

Bakgrunnen for disse lempninger er så meget farligere som det er spørsmål om *planmessighet*. Særlig da ved at planmessigheten får en byråkratisk utforming – ventelig.

En *ensidig* planmessighet gir større skader enn noe annet – hvis den først rettes mot naturens uavvendelighet. ❧

Kom la oss lage en våt-bok!

VÅT-BOK! HVA ER DET?

Det er en bok om livet i og ved vann – elver, bekker, sjøer, sumper, myrer, strender – ja om *våtmarker*, og om det som truer med å ødelegge eller har ødelagt livet i disse områdene.

HVEM KAN VÆRE MED?

Alle barn under tretten år.

HVA SKAL GJØRES?

Du kan:

TEGNE ELLER FORTELLE, ELLER GJØRE BEGGE DELER – LAGE EI VISE MED TEGNINGER TIL ELLER UTEN – ELLER: Nei, her strekker ikke vår fantasi til lenger – men det gjør kanskje din?

«DET ER ALTSÅ FULLT UT LOVLIG Å FINNE PÅ NOE SJØL, BARE DET KAN BRUKES I EN BOK OM VÅTMARKER!»

OBS! Bruk ikke tusjfarger.

FRIST FOR INNSENDELSE AV MATERIELL

15. august 1976.

Husk og skriv tydelig navn og adresse!

ADRESSEN VÅR ER:

Norges Nautrvernforbund/Natur og ungdom,
Postboks 8269 – Hammersborg,
OSLO 1.

JURYEN VIL BESTÅ AV:

Redaksjonene i «Skog og Mark» og «Norsk Natur» samt vår tegner Vivian Zahl Olsen, NNVs skoleutvalg og ikke minst noen barn under 13 år.

PREMIER

Den største premien er at du er med på å verne viktige deler av norsk natur som vi alle trenger i all fremtid for å leve. Kanskje blir flere områder vernet i 1976. Da har du hjulpet til med det.

ALLE FÅR DIPLOM

med «Våtmarksårets» merke som også er en fin plakat med takk fra Naturvernforbundet og Natur og Ungdom.

Og premien til alle dem som blir med på selve boka er en flott fargetegning (litografi) av Vivian Zahl Olsen (hun med fru Pigalopp og Mirabelløya). Én ting må sies her! Det behøver ikke være de fineste tegningene eller de beste fortellingene som blir med i denne boka. Vi vil nemlig sørge for at boka blir satt sammen på en slik måte at den forteller mest mulig om våre våtmarker. Dersom de *beste* tegningene f.eks. for det meste er fugle- eller vannliljemotiver – må flere av disse bli liggende ubrukt i første omgang. Nettopp fordi vi også trenger tegninger og fortellinger som tar for seg *andre* motiver i våre våtmarker, eller motiver som truer våtmarkene. Altså – alle har en sjanse, ikke bare «de flinkeste». Og til slutt: Alle som er med på boka får selvsagt også sitt eget eksemplar av den.

Til vanns med blokk og blyant

Hva er et våtmarksområde?

Det er alt som er vått: sumper, myrer og vann. Vann som renner og vann som står stille, ferskvann, brakkvann og saltvann. Brakkvann er en blanding av salt- og ferskvann. Grunne bukter og lange strender, elver, bekker og sjøer. Her finner vi et yrende liv: land- og vannplanter, små dyr og kryp i tusenvis, fisk av alle slag og i alle størrelser, insekter, anfibier og det vi først og fremst forbinder med våtmarksområder, fugl. Fugl som svømmer og dykker og graver etter mat i disse frodige områdene. Fugl med langt nebb, og kort nebb, butt nebb og spisst nebb, lange bein og korte bein – med og uten svømmeføtter.

Større dyr som bever, oter og mink finner også sin sjølsagte næring og levested i og ved våtmarkene.

Til slutt må vi ha med at våtmarkene er en viktig del av landskapet. Glitrende sjøer og elver, veldige grunner og myrområder gir landskapet liv og skaper opplevelse for oss alle.

Vann er viktig!

Vann er som du ser en viktig del av våtmarkene, enten det renner, står stille eller er en del av ei myr. Vannet som snor og bukter seg gjennom landet vårt som elver, sjøer og myrområder gir rikt liv

dersom det er rent og dersom det ikke tas bort fra et område. Vann er kilde til liv på samme måte som sola og lufta. Alt som lever og gror må ha vann – også du og jeg. Jorda må ha vann for at korn og poteter, frukt og grønnsaker skal kunne vokse. Vokse og bli høstet og til slutt spises av oss til frokost, middag og kvelds. Vann må til for at jord og skog, fjell og hei skal leve – gi ly for og næring til planter og dyr. Derfor er viktig at vannet ikke blir forurensset eller tatt bort fra et område.

Det kan være farlig «å bo» i en våtmark

Vi ser at leveområdene til planter og dyr, som er en del av vårt miljø, blir ødelagt fordi vi bruker disse områdene til noe annet. Myrer blir groftet og tørret ut – kanskje fordi vi heller ønsker å plante skog der. Flate, grunne og næringsrike kystområder blir lagt under asfalt til flyplasser. Dagens planleggere sier at sumper og myrer er lite verdifulle for mennesket, altså kan en plassere fabrikker eller legge søppelplasser her. Det er mye finere for mennesket, mener noen av dem. Og våre politikere – de som styrer og steller i samfunnet – ser stort sett ut til å være av samme mening. Også kloakk og annet giftig avfall fra de tusen hjem og de mange fabrikker føres ut i elver, sjøer og fjorder og ødelegger alt, eller nesten alt livet du finner her.

Vi må verne!

Våtmarkene er altså spesielt utsatt for ødeleggelser. Vi kan ikke rolig se på at dette skjer. Selv våre fineste områder er truet av et

eller annet menneskelig inngrep. Derfor må vi nå – faktisk i ellefte time – sørge for å verne de fineste og mest nødvendige områdene. Nødvendige fordi vi deler vårt fugleliv med andre land. Husk de fleste artene er trekkfugler. Norske fuglearter tilhører derfor også Europa, Afrika eller Sovjet-Unionen. Nødvendige fordi fuglene er en meget viktig del av naturen – vi klarer oss ikke uten dem. Enkelte våtmarker (myrer) må vernes fordi plantelivet her er så fint, og fordi vi ikke finner maken noe annet sted i landet, i norden eller i Europa. Andre områder må vernes fordi området forteller noe viktig om den landsdelen det ligger i.

Hvordan skal du gå fram?

Du kan arbeide med dette alene sjølsagt, men gå ikke alene til myra, husk den kan være lumsk! Du kan også lokke med deg gode venner eller familien. Kanskje er det også mulig å få med seg klassen??? Gjør et forsøk! Alle skoler har nemlig fått opplegget tilsendt.

Og det du skal gjøre er å gå ut i naturen – med alle sanser på vidt gap. Lukte deg fram, se deg for, høre og føle. La naturen fortelle ved sjøl å være aktiv i den. Oppsøk dammen, bekken, myra eller stranda. Får forsiktig fram, da opplever du mest. Og se ikke bare etter det som er stort og iøyenfallende, let deg også fram til små planter og dyr. Under en stein, nede i gjørra, under et blad og flytende på vannskorpa.

Hvor finner du stoff om våtmarker?

Først og fremst på landets mange biblioteker og skolebiblioteker. Videre vil «Norsk Natur» legge vekt på «Våtmarksåret 1976» gjennom artikler og annet stoff. Natur og Ungdoms tidsskrift «Skog og Mark» skal også følge opp dette temaet. Miljøverndepartementet, som står bak «Våtmarksåret 1976» vil også lage endel materiell som kan komme godt med. (Filmer, bosjyrer, plakat-utstilling o.s.v.). Forøvrig må du følge godt med i landets aviser og blader – kanskje først og fremst i barneblader og på barnesider. Og glem ikke våre naturhistoriske museer!

Natur og Ungdom vil hjelpe

Natur og Ungdom og Norges Naturvernforbunds kretsforeninger vil hjelpe til om det er nødvendig. Særlig vil Natur og Ungdom som har over 70 klubber landet rundt, kunne hjelpe. De kan være med på å legge opp turer og de kan sjølv være med på turene, gi gode råd – finne fram til brukbare steder, bære slitne lærere hjem, trekke unger opp fra myra o.s.v. Liste over NU-klubber og våre kretsforeninger få du ved å skrive til oss. Følg ellers godt med der du bor, kanskje hører du eller skolen din også fra Natur og Ungdom, og våre kretsforeninger eller lokallag.

NATURVERNSEIER

i prøvesak om midlertidig fredning

I februar i år, ved inngangen til «Våtmarks-året 1976», avsa Solør herredsrett dom i Miljøverndepartementets favør i saken om gyldigheten av departementets vedtak om midlertidig fredning av Rønnåsmyra i Grue. Rønnåsmyra er etter sakkyndiges oppfatning blant de 10 mest verneverdige myrene i landet, og den er utpekt som eneste norske myr av typen eksentrisk nedbørmr i det internasjonale prosjekt Telma.

Saksøker var eieren av en større torvstrøfabrikk som har hatt planer om å sette i gang drift på den 1600 dekar store Rønnåsmyra i løpet av 1970-årene. Saksøkerens påstand var at vedtaket om midlertidig fredning måtte kjennes ugyldig på grunn av feil saksbehandling, vilkårlighet og urimelighet.

For fredningsmyndighetene har det vært et problem at det ved flere anledninger er foretatt inngrep i potensielle naturvernområder straks fredningsplanene er blitt kjent. For å sikre tid til nødvendige undersøkelser og planlegging uten å bringe fredningsobjektet i fare, fikk Naturvernlovens paragraf 18 med virkning fra 24. mars 1972 et tillegg som gir hjemmel for midlertidig fredning med øyeblikkelig virkning. Det er første gang et vedtak etter denne paragrafen i naturvernloven er prøvet for retten. Den midlertidige fredningen av Rønnåsmyra ble satt i verk etter at torvstrøfabrikken hadde satt i gang omfattende dreneringsarbeider på myra i 1973, og gjort det klart at man aktet å fortsette dreneringsarbeidet.

Saksøkerens prosessfullmektig hevdet at departementets saksbehandling ikke hadde vært tilfredsstillende, og gikk sterkt i mot den vitenskapelige undersøkelsen som var gjennomført av botanikeren Asbjørn Moen. Han ble karakterisert som en velmenende og romantisk botanisk student. Som saksøktes vitne kunne professor Olav Gjærevoll om

nøyaktig den samme botanikeren opplyse at han har embetseksamen med innstilling og tilhører toppskiktet av internasjonale myrforskere.

Et av saksøkerens argumenter var at de inngrepene han foretok i 1973 hadde medført at myra ikke lenger var verneverdig (!). Som saksøkerens vitne hevdet direktør Lie i Det norske myrselskap, der torvstrøfabrikanten er styremedlem, at myra etter inngrepene var sunket med opptil en halv meter, og at han tvilte på at myra etter dette var aktuell som fredningsobjekt. Myrselskapets formann opplyste videre at han nylig hadde hatt en samtale med tidligere landbruksminister Thorstein Treholt, som hadde uttrykt forbauselse over at man fastholdt fredning. Han hadde videre antydnet at man på det toppolitiske plan var blitt enige om å droppe fredningen (!).

Departementets prosessfullmektig hevdet at det er sjelden en sak blir belyst med så

mange irrelevante faktorer. Loven setter ingen regler for saksbehandling når det gjelder midlertidig fredning. Adgangen til å gi den slags påbud er gitt for å hindre at verneobjektet blir ødelagt i den tid som trengs til undersøkelser og innhenting av uttalelser fra alle parter, før man kan treffe endelig vedtak. Loven krever ikke at eier- eller brukerinteresser kontaktes i denne omgang – den krever bare at fredningsobjektet fyller lovens krav, hevdet Miljøverndepartementets prosessfullmektig. Ingen fagfolk har benektet Rønnåsmyras verneverdi. Og her stod man, i og med saksøkerens inngrep, overfor en reell trusel. Det motparten i virkeligheten sier er: «Jeg har rett til å ødelegge dette naturelement, og det straks, uten at det blir foretatt undersøkelser». Så enkel er saken, hevdet saksøktes prosessfullmektig.

Ved herredsrettens dom 4. februar ble Miljøverndepartementet frifunnet på alle punkter. ❀

Borgström og banketten

AV BREDO BERNTSEN

Den utrettelige professor Georg Borgström er igjen ute med en ny bok. Ingen forsker har vel som han betydd så mye for å vekke både myndigheter og opinion til å forstå alvoret i situasjonen med velstandsgapet mellom i-landene og u-landene, rovdriften på naturressursene og befolkningseksplosjonen. I seriøse forelesninger, populære foredrag og uttalige artikler har han advart mot den skjeve utviklingen. Hans mange bøker er blitt solgt i store opplag og er blitt klassikere i samfunnsdebatten – tenk bare på tittelen til en av de første: «Grenser for vår eksistens». Altfor sent har vi dessverre reagert på advarslene om disse *grensene*.

Nå er han altså ute igjen i en sterkt engasjert bok som i første rekke tar for seg den økende *hungerkrisen* som raskt er på vei til å bli en verdensomspennende *sultkatastrofe*. Og dette samtidig med at den rike verden – dvs. Nord-Amerika, Vest- og Øst-Europa og Japan – deltar i verdenshistoriens største bankett, preget av luksus og fråtsing. Etter de siste års kornhandel mellom USA og Sovjet deltar nå Sovjet definitivt i det proteinim-

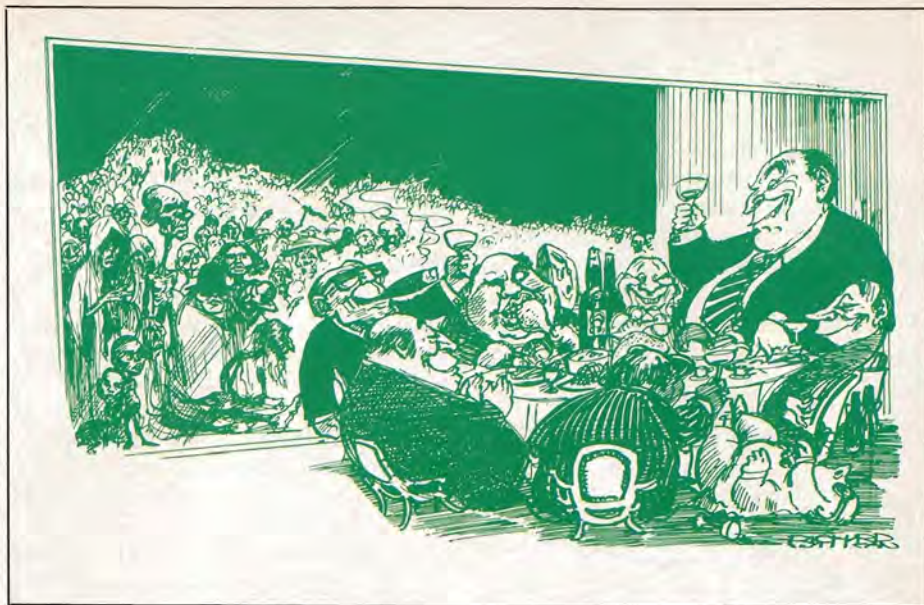
perium som Vest-Europa og Nord-Amerika før var alene om. Poenget er at kornimporten til Sovjet ikke er nødvendig for å holde sulten fra døren – men derimot nødvendig for å produsere de enorme kjøttmengder.

Forfatteren gir den historiske bakgrunnen for den europeisering av verden som foregikk i årene 1850–1950 – i disse årene «svärmade européerna ut över hela jordklotet». Situasjonen i dag er jo den at menneskemilliardene i den ikke-vestlige verden umulig kan kopiere den europeiske verdenserobringen; det finnes ingen nye kontinenter å dra nytte av. Den europeiske verdenserobringen førte til et verdenshandelsmønster i jordbruksprodukter som fortsatt dominerer. Først og fremst er det et luksuspreget forbruk av melk, kjøtt og egg i de rike nasjonene Borgström raser mot, fordi dette er en form for proteinsløseri i og med at luksusproduksjonen holdes oppe med enorme innkjøp av korn og førstoffer fra hele verden. Europa baserer seg på hva forfatteren kaller *spøkelsesarealer*.

For at de europeiske landene skulle kunne

produsere *selv* alt de nå får fra andre nasjoner ville det – under de rådende produktionsbetingelser – kreve et areal på omtrent 50 millioner hektar dyrket jord. Husdyrene som gir de rike 1,2 milliardene luksusmat eter to til tre ganger så mye protein eller eggehvitestoffer som 2,7 milliarder mennesker i mangelverdenen. Dette er den nåværende globale næringsmiddelkrisens nøkkel-spørsmål.

I et kapittel om mat og mennesker tar forfatteren nøye for seg situasjonen i dag hvor befolkningen i verden stiger med over 80 millioner i året. Skal denne helt gale utviklingen kunne rettes opp, må den rike verden slå på bremsene både når det gjelder velstandøkningen og befolkningsøkningen for å minske den skjeve verdensfordelingen. De fattige landene må søke å bremse befolkningsøkningen, slik at framskritt i utvikling og produksjon ikke som nå bare spises opp av stadig flere munnar. De sultne nasjonene har ingen jomfruelige marker å erobre og ingen av dem kan følge Japans eksempel, fordi Japan er enda mer avhengig av

næringsmidler og førstoffer utenfra enn Europa – grensen er nådd. Japan er kommet til det ytterste av hva man kan klare å brøf 111 millioner mennesker på en flate litt større enn Englands – tross det kjøpes mat fra alle verdens kanter og Japan har fått opptil en sjettedel av den marine verdensfangsten. Men heller ikke havene kan yte i det uendelige og mange havområder er presset altfor hårdt. Spesielt Japan og Sovjet har stått i spissen for en enorm eksapansjon og deres fiskeoperasjoner omspinner nå alle hav. Det er de rike og allerede mette nasjonene som behersker havet. I Guinea-bukten ligger stadig mellom 650 og 2000 trålere fra Europa og Japan og driver et altomfattende fiske. Bare småposter når de afrikanske havnene.

Også når det gjelder skogene er situasjonen dyster – mer enn halvparten av verdens skogareal er for alltid borte og herjingen fortsetter i raskt tempo. Tropenes regnskoger – som i alle kalkyler figurerer som en nesten usårbar verdensreserve – har i ti – femten år befunnet seg i en knipetang, klemmt på den ene siden mellom stadig nye menneskemillioner på fortvilet jakt etter dyrkningsmark, og på den andre siden velstands-verdensens storeksploatering for å tilgodese dens nesten uhemmede etterspørsmål etter papir og trevirke.

Situasjonen med knappe jord- og skogressurser blir ikke bedre ved den urbaniseringsbølgen som går over verden og skaper uhyrer av noen byer. For å ta Japan: Tokyo, Osaka og Nagoya – de tre største byene – danner et nesten sammenhengende byområde med tilsammen 45 millioner innbyggere! Den rike verden fortsetter å legge mere og mere jord under asfalt og betong. Noen av de beste jordbruksbygder er allerede ødelagt. Flere av Californias rikeste bygder er under massiv bybebyggelse. Gjennom mange år er to av verdens toppland i åkerbruk. Danmark og Holland, blitt omstrukturert til kjempebyer. Og nå trues Sør-Sverige av urbaniseringsbølgen.

Den verdenskjente næringsmiddelforskeren tar videre for seg husdyrproduksjonen

framtid, matens lagrings- og oppbevaringsproblemer og mat og energi. Hva angår det siste får vi høre at energisløseriet har vært et lysende fyrverkeri som ikke kan fortsette. Matproblemene må – mener Borgström – hele tiden vurderes utifra *økologisk viten* som forteller om *strengt og kompliserte spilleregler*. Populærskribentenes beskrivelser av framtidens nye superbyer, jubelopene om de «rasjonelle» dyrefabrikkene eller de ukritiske skildringene av lettvinnt framtidsmat blir det ikke så meget igjen av sett gjennom den økologiske lupe. Følgende hjertesukk kommer med ettertrykk fra Borgström og kjennes igjen fra mange av hans andre bøker: *«Det är dette som är så djupt oroande i vår tid, att västerlänningarna till den grad har förlorat medvetendet om människans bestående beroende av den levande naturen och jordens evigt upprepade växtproduktion»*.

Utfra det faktum at menneskeheten holder på å vokse seg for stor for vårt lille romskip risser forfatteren opp en strategi for å overleve. Her trekkes inn seks hovedpunkter som samordnet og i balanse må utgjøre grunnlaget for økologi og økonomi:

1) Mere mat, 2) Færre mennesker, 3) Bedre husholdning, 4) Akseptabel ernæring, 5) Helsekontroll med husdyr, mat og mennesker 6) Bevaring av ressurser som jord, vann, energi og mineraler.

Borgström er en av dagens helt sentrale forfattere når det gjelder samfunnsdebatten om den ressurs- og miljøkrisen vi sitter i med begge beina. Ikke ved sine spede og spredte forsøk på analyser om makt og strukturer i verdens land – noen statsviter er Borgström desidert ikke. Men den standhaftige svenske professoren har derimot samlet et arsenal av kunnskaper om mat og ernæring og videre om samspillet mellom de begrensede ressursene vann, jord, mineraler, skog og dyreliv – altså økologisk viten – en viten som til nå ulykkeligvis har vært blinde flekker hos majoriteten av velstandslandenes ingeniører, teknikere, statsvitere og økonomer.

Georg Borgström. *Banketten* 191 s. Stockholm 1975. Trevi.

min mening!

Ny form for gravlund?

I forbindelse med at Trondheim kommune atter gjør forsøk på å få utlagt dyrka jord til byggegrunn for østre kvadrant av «Heimdalsbyen» (drabant-by), stiller den også krav om 146 da dyrka jord i samme område for svær utvidelse av kirkegården omkring Tiller kirke. Saken burde oppfordre til nytenkning når det gjelder gravlunder.

La de gamle, tradisjonsrike gravplasser med gravmæler av kulturhistorisk interesse bli liggende, men la oss se i øynene at mere dyrkbar jord ikke bør brukes til dette formål. Dessuten har moderne gravplasser til dels skeiet ut til å bli lik en overfylt lagringsplass for steinhuggerfirmaer, uten skjønnhet, uten høytid. (Sml. nyere deler av Tillerfretshets kirkegård i Tr.heim). Det er som en miniatyr-drabantby av ensartede blokker uten plass til busker og trær!

Dessuten har større byers gravplasser lett for å bli av en gigantstørrelse som det er et slit for gamle og uføre å komme igjennom når en grav skal stelles. Glem heller ikke at folk flytter mere enn før, og mange får dermed ikke anledning til gravstell.

La oss starte med en ny og god tradisjon, slik som på De britiske Øyer: En liten men vakker gravlund, frodig beplantet og med benker til meditasjon og ettertanke, – et stort felleskors og et kapell hvor de døde navn og data står skrevet i vakkert innbundne bøker. Asken strøs ut i gravlunden og ingen utvidelse trenges. Kremasjon er allikevel blitt sterkt utbredt idag.

Dette forhindrer ikke at gamle gravplasser i mange år ennå kan forbeholdes begravelse, men dette blir sannsynligvis stadig mere uaktuelt, som det har vist seg i utlandet.

Den skisserte minnegravlund kan og bør legges på uproduktiv jord hvor kupert grunn jo ingen hindring er. Vi vet at pretestanden sier at slik form for begravelse ikke er lovlig i Norge idag. Men den kan gjøres lovlig uten vanskelighet, som et alternativ.

Tora Bohn

La Tinnåa være i fred

Det er so mange vis å sjå ein ting på. Dette har no kome fram ved tale og skrivning i samband med tanke om å tørrelegge Tinnåa frå Tinnoset til nedanfor Kopsland i Gransherad.

I guttedagane var det vel ikkje noko som var meir spennande enn å rusle langs Tinnåa med fiskestong. Det var å bruke alle dei knep som tenkjas kunne for å lure auren, og på hausten med flaumdiger å, hendte det med jamnan at røya også var å få.

Det var eineståande moro å rusle i sommarkvelden med flugestong, og prøve seg fram i stille loner etter auren som kanskje kasta seg etter «flugu» og der var kamp, stor eller liten, alt etter storleiken på fisken. Mang ein gong kunne ein sjå storfisk som vaka i dimme sommar-eller haustkveldar, og då banka nok hjarta eit hakk raskare. Ved hausten og lune trolske myrke kveldar, var det vel kanskje aller mest moro med Tinnåa. Når ein stod der i mørket og famla etter snøret som var so inderleg vondt å finne ved elva som sullar sin godmodige song, so var vel dette toppen av fiskeglede.

Når makketugga for ut i åa, var spennin- gen på topp. Og når du kjende fisk som rykte i snøret, tilslaget som kom, fisk som slo i vatn so spruten stod, dette var livet.

Ved midnattstider var det ei stille tid so då ble det kaffekoking ved sprakande varme. Mang ei god historie ble fortalt, og mykje svart kaffe blei fortært, mens tobakksrøyken kvarv i haustnotti saman med røyken frå bålet som flakka trolskt og kasta lys over tilfredse friluftsdrykarar. Stemmer i haustkvelden var so lette å skilne. Ein kunne høyre dei tvers over åa. Det kunne også høyrast skramling i stein av skritt som famla seg

fram. At det blei noko snubling av og til med temmeleg sterke gloser er nok ikkje til å nekte. Her kom folk frå fjern og nær, og alle var vi gode vener. Kunne nok hende at fiskaren var so god at det grensa til øvundsjuke frå dei andre fiskarane, men helst var det no beundring som kom for dagen då.

Ein gong var der tre franskmenn som kom til ei flaumdiger Tinnå på ettersommaren. Det var gutar som kunne fiske. Dei stod der med sine uhorvelege lange bambusstenger, og eg hugsar at dei var eineståande gode til å fiske. So den gongen trur eg ikkje Tinnoset Hotell mangla fersk aure, for det var der dei budde. Dette er minne frå guttedagar. Men eg trur nok det er mang ein ung gutt og mang ein vaksen mann som blir som ung gutt når Tinnåa også nå om sommaren blir vitja.

La det ikkje bli som ein skamplott for eksisterande myndigheitar og samfunn, at den påtenkte tørrelegginga av Tinnåa blir gjennomført. Det tap som dette vil vere for turisten, fiskaren eller friluftselskaren som søker sin avkobling ved Tinnåas syngande eldorado, kan ikkje oppvegas av lusne kroner og ører frå innvunne kilowatt. La ikkje endskapen bli at avgjerande myndigheiter måtte avseia dødsdomen over uomtvisteleg Sør-Noregs rikaste fiskeelv. Med helsing til gamle fiskevener og lukke til med kampen.

John Solvang

SOS frå Setesdalsheiane

No synest eg det er på tide at Naturvernforbundet byrjar å tenkje litt meir på Setesdalsheiane. Eg har vore medlem av NNV i 7–8 år, men kan i farten berre hugsa dei nemnde ein gong i «Norsk Natur». Eg veit jo at de har mykje å gjera, smått med pengar og slikt, men kunne ikkje NNV gjere Miljøverndepartementet merksame på at det har tar med fredningar også her?

Sjølvsagt bør større, urørde område som t.d. Jotunheimen og Hardangervidda kome fyrst, men Setesdalsheiane er så hardt pressa at også dei må vernast snarest mogleg.

Setesdal Vesthei, (her medrekna området fra Setesdal i aust til fjordane i vest, Haukelivegen i nord til bygdene ut mot kysten i sør) har vorte foreslått som nasjonalpark. Diverre har dette ikke blitt særlig godt motteke av grunneigarane her, som augnar lett-tente pengar med bl.a. hyttebygging. Også Austheiana over mot Telemark bør takast vare på for framtida. Desse områda må fyrst og fremst fredast mot vidare kraftutbygging og vegbygging. Vegen Sirdal-Setesdal bør ikkje verte bygd, då ein her må rekne med ein stor gjennomgangstrafikk om sommaren, ein trafikk som berre vil auke for kvart år.

Mykje er alt øydelagt – ikkje den minste elv er trygg, sjølv om den er av det slaget som mest turkar inn om sommaren. Ikkje den smalaste kløvveg fra dalen og opp mot fjellet kan vera sikker på at det ikkje vert bygd bilvegar i same spora innover heiane.

Mykje meir kunne seiast om denne saka, men det er vel kanskje mykje slikt som for-skarar måtte take seg av. Eg vil berre vona at desse fine heiane må verta sparde for øydelegging, og får ligge der i fred i snøstorm og solskin. Mest av alt for villdyras skyld. Dei skal jo vere der året rundt.

Helga K. Besteland

Skaper rensing arbeidsplasser?

Under overskriften «Rensing skaper arbeidsplasser» hevder Per Olav Tveita at det ikke er riktig at de tunge økonomiske byrdene som miljøvernkravene påfører den eldre industri, skal kunne sette arbeidsplassene i fare. Han begrunner dette med at disse kravene vil skape nye arbeidsplasser for de som skal planlegge, installere og drive renseanlegg og miljøverninstallasjoner. Dette er omtrent det samme som å hevde at vi kan leve av å klippe håret på hverandre.

Selvom industrien har vist en utrolig evne til å nyttegjøre seg avfallsstoffer etc., når utviklingen har gjort dette mulig og ønskelig,

NYTT FRA NATUR OG UNGDOM

«Noko av det finaste ved landsmøtet har vore at folk har vore så flinke til å krangla», sa Karen Johanne Baalsrud ved avslutninga av landsmøtet til Natur og Ungdom 1976. Og aktiviteten var nok på topp dei fire dagane møtet varte, men at NU-folk er aktive også elles viste rapportane frå lokalforeningane tydeleg og klart. Sett under eitt har NU hatt stor framgang både når det gjeld auke i medlemstal og aktivitet i året-75.

Ordsiftet under landsmøtet kunne nok verta nokså livleg til sine tider, men sjølv om Arbeidsutvalet vart skulda for å drive sentraliseringspolitikk og dessutan for å vera sjusovarar, så var likevel ikkje usemja større enn at landsmøtet kom samla fram til fleire viktige vedtak for arbeidet dette året.

Sjølvsberg, energi og våtmarker var tre av dei viktigaste emna som vart handsama på landsmøtet, og som kjem til å vera sentra-

vil den overveiende del av miljøvernomskostningene for eldre industri, være av ikke produktiv art. I den grad disse omkostningene ikke kan dekkes inn gjennom høyere priser eller ved produktivitets fremmende eller andre tiltak, er det klart at miljøvernkravene kan sette arbeidsplasser i fare.

Imidlertid har jeg tillit til at våre myndigheter vil vurdere *alle* konsekvensene når de skal fastsette krav og tidsfrister, slik at vi kan bevare et variert tilbud av arbeidsplasser. Andre holdninger til problemene vil i hvertfall være «å kaste arbeidstakerne blå i øynene», og man skal som herr Tveita riktig påpeke «være nøktern i sin vurdering av hva som blir sagt».

Ivar Lind Petersen

le arbeidsoppgåver for NU i tida framover.

Arbeidet med emnet sjølvsberg vil heile tida ha eit fast haldepunkt i dei konklusjonane som NU kom fram til på landsmøtet -75 og som temaheftet om sjølvsberg bygger på.

Eitt års arbeid med dette er langt frå nok, og det vil truleg verta lagt ned minst like mykje arbeid i dette året.

Ikkje minst er arbeidet på lokalplanet viktig, truleg er det her Natur og Ungdom kan gjera den største innsatsen, t.d. gjennom opplysningsverksemd, kosthaldaksjonar, jordvernaksjonar, papirinnsamlingar og mykje anna som naturleg fell inn under dette emnet. Til våren er planen at dei fleste lokalforeningane skal arrangera eigne aksjonar som går på sjølvsberg.

Eitt av dei andre viktige punkta var energi, og ikkje minst var den planlagte utbygginga av Hardangervidda sterkt inn i ordsiftet. Det Natur og Ungdom har planar å gjera her er å samarbeida med andre organisasjonar som går i mot utbygginga av Vidda. Det er viktig at motstanden av utbygginga ikkje sovnar fram til avgjersla skal opp i Stortinget. Ein av planane her er å laga eit studieopplegg om Hardangervidda som vil verta eit tilbod til alle medlemmene. Ei anna utbyggingssak som var naturleg å ta opp i og med at landsmøtet vart halde i Berkåk i Sør-Trøndelag var utbygginga av Grana og Orkla. Landsmøtet vedtok mellom anna ein resolusjon som gjekk i mot utbygginga av Grana. Grunnlaget for dette standpunktet er energimeldinga til NNV og konklusjonen om stabilisering av energiforbruket, og dessutan la NU stor vekt på jordvernspørsmålet her, det er nemleg 5600 dekar dyrkande mark som vil verta øydelagde.

Som kjent har Europarådet valt 1976 som Våtmarksår, og dette er ein av grunnane til at NU også i år vil satsa mykje på god innsats her. Planane er å gje ut eit hefte om våtmarker utpå våren, dessutan vil det verta drive opplysningsverksemd og arrangert seminar om emnet, slik at dette vil føra til auka aktivitet mellom medlemmene, sam-

stundes som folk flest får augo opp for våtmarkene og dei verdiane desse representerer. Fleire andre emne vart og diskuterte på landsmøtet, slik som sur nedbør, avfall, fenologi og feltbiologi.

Organisasjonssakene vart og gjeve ein brei plass, ikkje minst fordi NU kjem til å satsa mykje på å styrkja seg sjølv organisasjonsmessig dette året.

Her er arbeidet med å oppretta fleire krinsforeningar og å styrkja kontakten mellom lokalforeninga og Arbeidsutvalget viktig.

Viktig er også landsstyresaka, og går arbeidet som planlagt er det store sjansar for at landsstyret vert oppretta frå 1977.

Like viktig som dette er planane om utviding av arbeidsområdet, både slik at arbeidet vil verta slik at fleire eldre ungdom (dvs. opp til 25 år) vil verta med, og ei utviding nedover til å omfatta yngre årsklassar. Truleg vil dette etter kvart verta danna eigne barneforeningar men vegen fram dit vil nok ta ei tid. I dette året vil det verta satsa mest på å danna det teoretiske grunnlaget, og kanskje starta opp ein barneforening, for etter kvart, med meir røynsle, starta opp for fullt.

Kritikken av landsmøtet var overveldande positiv, og nettopp difor vil eg berre ta med den negative kritikken her. Noko av det var at det var altfor få jenter i administrative stillinger, noko som vart retta litt på i alle fall, i og med at Karen Johanne Baalsrud vart valt til første kvinneleg formann.

Frammøtet av lokalforeningane på landsmøtet var helst bra, og over 80 representantar frå lokalforeningane, krinsforeningane og Arbeidsutvalet deltok på møtet som vart arrangert av Torgeir Anda. Kontakt med bygdefolk vart og oppnådd i og med at landsmøtet saman med ungdomslaget i bygda arrangerte kulturkveld på grendahuset. Dessutan hadde to av kommunepolitikarane utgreiing om Grana/Orkla - saka og begge desse innslaga syntes seg å vera både oppkvikkande og inspirerende, iallefall for NU-medlemmene.

SAU OG BJØRN I VASSFAR- TRAKTENE 1969–73

AV KÅRE ELGMORK

I debatten om verneplan for Vassfarområdet er det fra visse skogeierhold kommet en rekke innlegg med til dels sterkt forvridd framstilling av bjørnens økologi som støtte for motstanden mot verneplanen. Noen av påstandene er blitt kommentert av professor Bertil Haglund og universitetslektor Ivar Mysterud i Norsk Natur nr. 4, 1975.

I det følgende skal vi ta for oss påstanden om at de siste års bjørnedrepte sauer er funnet i kulturskogområder nær bygdene, fordi bjørnen liker seg best i skoger med tømmerdrift og kultivering. Denne påstand er fra skogeierhold framsatt i dagspressen og i Norsk Natur nr. 3, 1975. Den er også gjentatt i E. Elsruds nylig utkomne bok «Vassfarbjørnen» hvor det bl.a. på side 30 står at alle de seinere års sauedrap har skjedd i områder med sterk menneskelig aktivitet. På side 93 kan leses: «... storparten av de siste fire års sauedrap (har) skjedd kloss inntil siviliserte strøk». Samme påstand til-

legges tidligere teknisk assistent i Vassfarprosjektet, Sigmund Unander, som i «Vi Menn» nr. 33, 1974, har en ytring som kan tolkes i samme retning.

Bjørneundersøkelser

Pågående undersøkelser over bjørn i Vassfartraktene drevet av forfatteren gjennom en årrekke tar også for seg forholdet bjørn-sau og fordelingen av sauer drept av bjørn. For perioden 1969–73 foreligger informasjon om 20 graveplasser hvor bjørn har gravd ned sau. Av disse er 17 kontrollert og undersøkt av forfatteren og 2 av IBP-forskningsteamet som arbeidet i Vassfareet. Beviset for at bjørn har vært tilstede var uomtvistelig. Foruten graveplasser med død sau ble det funnet ekskrementer av bjørn og liggeplasser med bjørnehår etc. I alle tilfelle var det overensstemmelse mellom feltobservasjonene og innsendte søknader om erstatning til Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk.

Det foreligger også søknader om erstat-

Nederst foregående side: Fra en av de mange slagplassene mellom Vassfaret og Hallingdal, vel 5 km fra nærmeste bebyggelse. Høyde over havet ca. 880 m. Skoggrense og snaufjell i bakgrunnen. 1969. – Foto K. Elgmork.

Nedenfor: Fordeling av slagplassområder for sau tatt av bjørn i Vassfartraktene 1969–73.

Til venstre: Kart over forekomstene.

■ Observasjoner kontrollert av forfatteren. (En observasjon ved IBP-teamet).

▲ Personlige meldinger om sau drept av bjørn.

△ Mulige, men ikke godtatte meldinger om sau drept av bjørn.

Mørk skravering: Fast bebyggelse.

Lys skravering: Fjellområder.

Til høyre: Fordeling av slagplasser etter avstand fra fast bebyggelse, hyttefelt definert

softt områder med over 10 hytter mindre enn 500 m fra hverandre og fra skoggrensen som definert på offentlig kartverk. (Avstand fra hyttefelt bare for observasjoner som ligger nærmere hyttefelt enn fast bebyggelse.)

ning for tap av sau fra 4 saueslag som er bekreftet ved intervju med eierne av sauene eller de som fant slagplassene. Videre er tatt med én melding om funn av graveplass uten at det er sendt inn søknad om erstatning. Det foreligger videre 3 meldinger om funn av død sau uten at det kan ansees som bevist at bjørnen har drept sauene. Disse observasjonene er angitt med eget symbol på kartet, men er ikke brukt i statistikk.

Materialet er ordnet slik at slagplasser fra samme år og mindre enn 1 km fra hverandre er slått sammen til én observasjon.

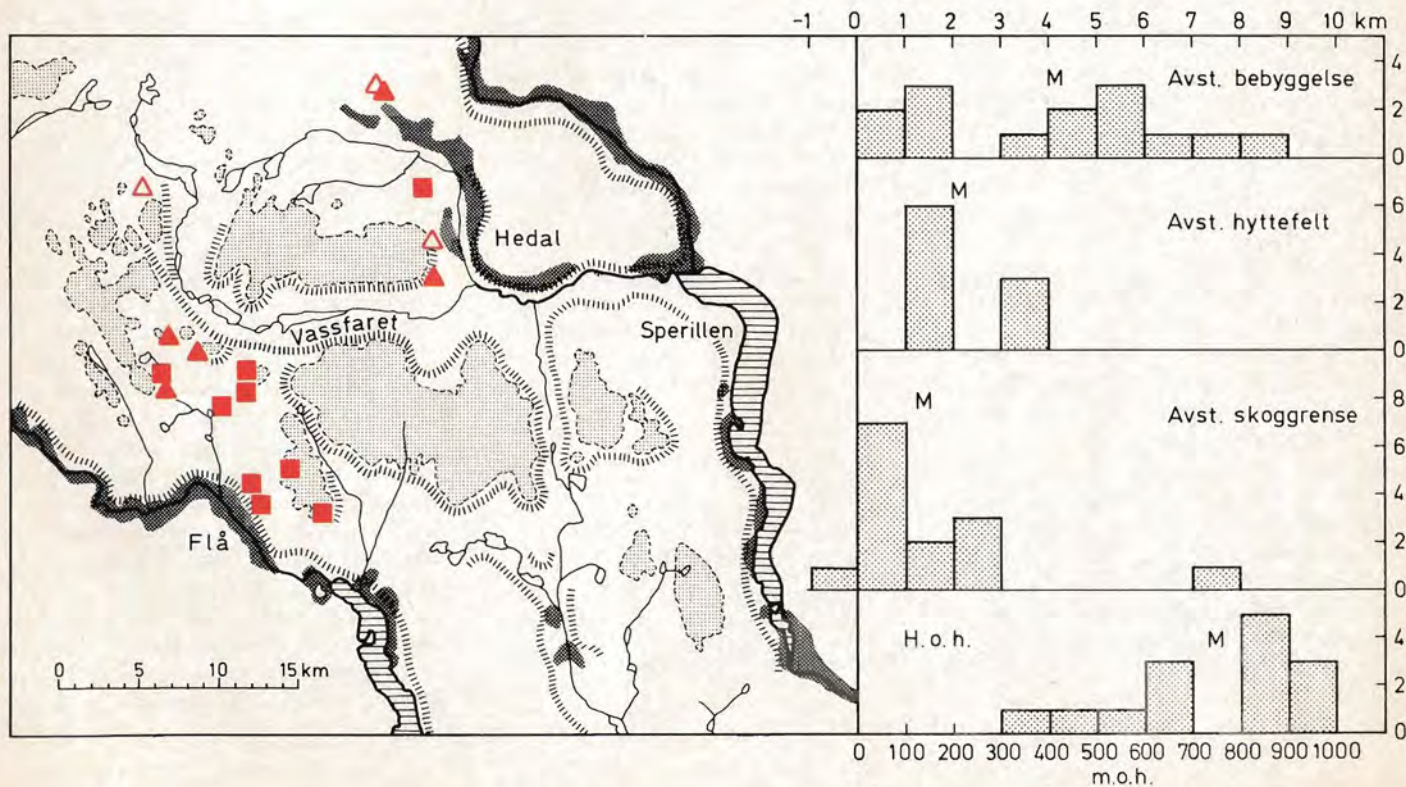
Resultater

Mellom 50 og 60 sauer er antatt drept av bjørn i Vassfartraktene i 5-årsperioden 1969–73. (Antall sauer gjenfunnet er mindre, og antall sauer det er søkt erstatning for er større).

Slagplassenes beliggenhet framgår av kartet. De fleste observasjoner er gjort mellom Vassfardalen og Hallingdal, mens 3 sikre og 2 ikke godtatte observasjoner foreligger fra områder nær Hedalen.

De fleste slagplassene ligger i lite trafikkerte områder. Biotoptype er kjent for 12 av de 14 sikre slagplassområder, og ingen av disse ligger på eller nær hogstflater eller nylig avvikkede områder. Mange av slagplassene ligger også så høyt at de ligger over den mest drivverdige skogen.

Vi skal spesifisere resultatene og se på fordelingen av slagplassene i forhold til avstand

fra fast bebyggelse, hyttefelt og skoggrense. Disse er vist til høyre for kartet. De fleste observasjoner ligger langt fra fast bebyggelse med et middeltall for de sikre observasjoner på ca. 4 km. Nærmest bebyggelse slo bjørnen sau i Hedalen, hvor avstanden fra gårder var ned til noen hundre meter, og ved Flå hvor avstanden fra bebyggelse var fra ca. 1 til 1,5 km.

For disse observasjonene er det imidlertid i de fleste tilfelle typisk at slagplassene lå i lite trafikkerte områder. For en av slagplassene i Hedal beskrives terrenget av bygdefolk som kupert og til dels nesten uframkommelig. Ved Flå blir området ved slagplassene av bygdefolk karakterisert som noen av de stilleste skogområder på øståsen. Dette kom også til uttrykk i «Hallingdølen» for 18.9.1971: «Begge slagplassene ligg i stille trakter mellom vegane som går opp frå Gulsvik og Heie». Avstanden mellom disse vegene er 10–11 km.

Det er velkjent og ikke uvanlig at bjørn i sommerhalvåret kan oppholde seg og ta husdyr nær fast bebyggelse, gårder og setrer. Også tidligere har bjørnen tatt sau nær bebyggelse, f.eks. i Vestre Ådal i slutten av 1950-åra. Fordelingen av slagplassene i Vassfartraktene i de seinere år er derfor ikke noe eksempel på at bjørnen nå er blitt spesielt tilvendt sivilisasjonen.

Avstand til hyttefelt fra slagplasser som ligger nærmere hyttefelt enn fast bebyggelse, har en middelerdi på ca. 2 km. Her må det tas hensyn til at mange hyttefelt ligger i gode saubeiteområder. I ett tilfelle tok bjørnen en sau ca. 140 m fra en enkeltliggende hytte som var bebodd omkring det tidspunkt sauen ble drept.

Avstand til skoggrense er betydelig mindre enn både til bebygde områder og hyttefelt med en middelerdi på bare ca. 1,4 km og, bortsett fra én observasjon, med en største avstand på ca. 2,5 km. Alle slagplassene lå mellom høyder fra ca. 400 m til 1000 m med en middelhøyde på ca. 750 m o.h. Disse data viser at bjørnen fortrinnsvis har tatt sau i de høyereliggende områder relativt nær

skoggrensen. Dette er lite trafikkerte områder med liten skogproduksjon og skogsdrift. Liknende forhold ble funnet i Trysil i 1973 hvor middelerstanden til skoggrensen for saueslag var omtrent den samme som i Vassfartraktene.

Et forhold som må tas i betraktning er sauens fordeling i området. Det finnes ingen lett tilgjengelig statistikk over fordelingen av sau i bjørneområdet, men hovedinntrykket er at sauetettheten er større nærmere bygdene i utkanten av bjørneområdet enn i de indre områder. Dette vil øke sjansene for saueslag nærmere bygdene. I Vassfardalens nordre og midtre del er f.eks. sauetettheten meget liten, og sjansen for saueslag av bjørn er derfor tilsvarende mindre. Dette forklarer bedre mangelen på saueslag i denne del av Vassfaret enn, som hevdet fra skogeierhold, at det er lenge siden det var skogsdrift der.

Konklusjon

Tilgjengelige data fra slagplasser av sau i Vassfartraktene i perioden 1969–73 viser at bjørnen fortrinnsvis har tatt sau langt fra fast bebyggelse og relativt nær skoggrensen i trakter med liten skogsbilvegthet og skogavvirkning. I de tilfelle sau er tatt nær bebyggelse, har dette oftest skjedd på høytliggende, stille steder som er lite trafikkert.

Det bilde som avtegner seg er helt på linje med det som er kjent om bjørnens oppførsel både i Norge og andre land, og det vises ingen preferanse for siviliserte og kultiverte områder med sterk menneskelig aktivitet. ❧

Register for Norsk Natur
73/74 kan ny
bestilles gjennom
sekretariatet.

«Troverdige alternativer — ikke bare kritikk!»

Av
ESPEN WÆHLE

– Det er en markert forskjell mellom norsk og svensk miljøbevegelse, sa Per Kågeson, den svenske samfunnsviter og skribent i miljøpolitiske og økonomiske spørsmål, til Norsk Natur da han i høst var på en kort visitt i Oslo. Kågeson gav i 1973 ut boken «Stoppa kärnkraften» og hans siste bok «Sløseriets politiske økonomi» kom nylig ut på norsk.

Alternativ

Det virker på meg som om den norske miljøbevegelsen har kommet lengre i organisert mostand i viktige saker som atomkraft, vassdragsutbygging og oljepolitikk, enn vi i Sverige. Splittelsen er dessuten mer påtagelig innen miljøvernbevegelsen hos oss. Men når det gjelder å formulere alternativer er det nok vi som har kommet lengst.

– Hva legger du i alternativer i denne sammenheng?

– Vi har blant annet arbeidet med tekniske alternativer, hvilke besparelsesmåter vi kan ta i bruk for å komme løsningen til livs. Jeg tenker her på områder som boligoppvarming, industri og transport. Alternative energikilder har også vært et meget viktig interessefelt der man har tatt for seg energiformer som solenergi, jordvarme (i Sør-Sverige) og metangass. Dessuten har flere arbeidet med alternativ energiteknikk som for eksempel varmepumper.

Tekniske løsninger

– Skal vi i miljøbevegelsen få gehør må vi formulere et troverdig alternativ! Folk er lei av at vi bare kritiserer. I vårt alternativ må vi inkludere økonomiske, tekniske, politiske, sosiale og økologiske løsninger. Vi må dessuten kunne forene ønsket om miljøpolitikk med kravet om full sysselsetning, politisk demokrati og økonomisk rettferdighet. Hvis vi ikke klarer å forene de krav jeg nettopp nevnte, vil vi kun få med oss de bedre stilte og skyve bort arbeiderklassen. Store deler av miljøbevegelsen har hittil vegret seg for å fremsette et slikt helhetlig alternativ.

Nullvekst?

– Begrepet nullvekst har blitt benyttet i den sammenheng . . .

– Nullvekstfilosofien er reaksjonær, utbryter Kågeson! Slik den har blitt brukt har den utgjort en trusel mot arbeidere. Her har våre motstandere hatt en ypperlig sjanse til å spille miljøbevegelsen ut mot fagbevegelsen. En gjennomgripende miljøpolitikk og trygge arbeidsplasser er blitt fremstilt som uforenelige saker. Men dette er ikke tilfellet! Nullvekst vil føre til arbeidsløshet innenfor det nåværende økonomiske systemet fordi markedsøkonomien ikke kan fungere uten vekst. Det kreves en stadig ekspansjon ellers vil kriser oppstå. Gjennom innføring av en virkelig planøkonomi, og her tenker jeg ikke på den type planøkonomi vi finner i f.eks. Øst-Europa, kan vi skape et jevnt investeringsnivå som kan trygge sysselsetningen. For å komme frem til vårt mål må vi gradvis nedtrappe volumet av produksjonen. Dette kan bl.a. gjøres ved at en del av bilindustrien avvikles, mens sysselsetningen kan opprettholdes ved at vi deler på de gjenstående nødvendige arbeidsplassene. Arbeidstakten blir mindre, arbeidsdagen kortere og fritiden lengre.

Husholdningssamfunnet og markedsøkonomien

– Kan ikke lavenergisamfunnet, som dette alternativet har blitt kalt, skapes innenfor

rammen av den nåværende markedsøkonomien?

– For det første synes jeg at begrepet lavenergisamfunn er for snevert, jeg vil heller kalle det husholdningssamfunnet. Husholdningssamfunnet kan aldri realiseres innenfor rammen av markedsøkonomien, men det er opplagt at det kan gjøres forbedringer innen det nåværende samfunnssystem. I Sverige er det nå slik at industriarbeidernes inntektskatter og sosiale utgifter utgjør omlag 75 % av bedriftenes samlede kostnad for arbeidskraften. Energiskatten derimot utgjør kun 10 %. Dette har bidratt sterkt til rasjonalisering, menneskelig arbeidskraft erstattes av kapital og energi. Enkelte har foreslått å heve energiprisene og samtidig redusere arbeidsgiveravgifter og muligens også inntektsskattene. Høyere energiskatter vil så antagelig minske rasjonaliseringen med arbeidskraften og føre til at energisparende tiltak blir satt inn. Bedriftenes skatteutgifter blir da stort sett uendret. Gjennom en øket innsats av menneskelig arbeidskraft kan bruttonasjonalproduktet øke under disse tilstander uten at ressursuttaket øker. Men det er her kun tale om en utsettelse! I lengden fører markedsøkonomiens krav om fortsatt vekst til et øket forbruk av energi og råvarer.

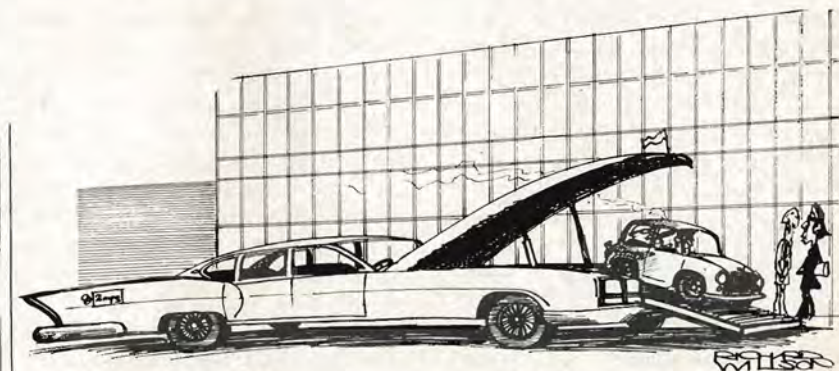
Individuell og kollektiv strategi

– Hvordan kommer Svenska Naturskyddsföreningen inn i diskusjonen om husholdningssamfunnet?

– SNF er mer en organisasjon for klassisk naturvern enn en miljøpolitisk bevegelse, sier Kågeson. Foreningen har for eksempel vært splittet i atomkraftspørsmålet. Men de er nå helt åpne for diskusjon. Fältbiologerna (Natur og Ungdoms søsterforening) har vært aktivt med i diskusjonen. De har gjennomgått den samme utvikling som så mange andre. Først får man øynene opp for miljøproblemene og blir inderlig forbannet, så setter man all sin energi inn på å kritisere for så å ende opp med å arbeide for et virkelig alternativ.

Jeg tror ikke at man kan oppnå noe ved *alene* å forandre sitt levesett og gå inn for en ensidig forbruksreduksjon, sier Kågeson til slutt. Et radikalt forminsket forbruk vil føre til en sysselsetningskrise i vårt samfunn. Dessuten har vi lavtlønnede og andre grupper i samfunnet som ikke kan stille seg bak en slik strategi. En slik individuell strategi overfor miljøproblemene får først sin mening når en kollektiv strategi, en streben mot husholdningssamfunnet, har kommet godt i gang.

«Generaldirektøren elsker å demonstrere sin sosiale samvittighet.»

Naturvern i andre land

Vindmøller i medvind

I Danmark registreres det nå en økende interesse for vindmøller som energiproducent. Ved Tvindeskolen på Jylland er f.eks. høyskolelærere, elever og ingeniører i ferd med å reise verdens største vindmølle. Med sitt vingefang på 56 meter skal mølla i følge beregningene sørge for å redusere skolens oljefyringsbudsjett med 300 000 kroner pr. år.

Mot bunnen av grushaugen

Om 20 år er det slutt på de danske grusforekomstene, fastslås det i en rapport fra en arbeidsgruppe som er nedsatt av Miljøministeriet. Leire til rød murstein vil det ikke være mer igjen av i landet om 10 år, mens forekomstene av materiale for fremstilling av gul murstein vil holde i 25 år.

Tysk tariff for natursøl

I Vest-Tyskland er det nå vedtatt en fast «tariff» for bøter og straff for forurensningssyndere. Det skal koste 10 mark å kaste papir på gaten, mens boten øker til 20 mark i litt mer alvorlige tilfelle. For å lesse av avfall i veikanten skal boten være 1500 mark, mens hensetting av bilvrak skal belønnes med en standardbot på 1000 mark. Ved gjentakelser fordobles boten. Fengsel kommer til anvendelse ved særlig grove tilfelle, som f.eks. forurensning av vassdrag med kjemikalier.

Juletre-boikott i Hellas

I Hellas, som er det skogfattigste landet

i Europa med bare 15 prosent av totalarealet dekket av skog, er det satt i gang en kampanje for å få slutt på hogst av juletrær. Foran den siste jula ble det oppfordret til boikott av salget av naturlige juletrær, til fordel for kunstige trær.

Lammegribben tilbake til Alpene

Den største gribben som forekommer i Europa, lammegribben, forsvant fra Alpene i begynnelsen av vårt århundre. Nå skal det tas et krafttak for å bringe denne gribben tilbake til gamle tomter igjen. Det sveitsiske naturvernforbundet har skaffet seg noen eksemplarer av arten og har bygd en stor innhegning i et avsidesliggende fjellområde. Her skal fuglene gradvis venns til å greie seg selv, inntil de endelig kan slippes fri.

20 000 vekstarter truet

Botanikerne regner med at omkring 20 000 høyrestående vekstarter er i faresonen i dag. Det som truer de aller fleste av dem er menneskenes stadig økende eksploatering av naturområder og ødeleggelse av biotoper. Alle våre matvekster er utviklet fra ville planter, og i medisinen spiller en mengde forskjellige plantearter en avgjørende rolle. Særlig når det gjelder medisinsplanter gjøres det stadig nye oppdagelser. Og også som fremtidige matprodusenter kan mange vekster som i dag bare fins i vill tilstand ha en enorm potensiell verdi. Ikke minst på denne bakgrunn er dagens trusel mot klodens planteliv ytterst alvorlig.

ROGALAND

Rogaland Naturverns medlemsblad «Ryggejaværn» tar i siste nr. for 1975 opp en rekke sentrale emner. Vi får høre om rovdrift på ressurser i fylket, om gjenvinning og ombruk, om Storamyra som trues av boligområder om snarefangst og Vårt Stavanger. Vi har imidlertid festet oss ved en fredet planteart, nemlig strandtistelen som det fortelles om i samme nummer. Vi siterer *Gunnar Thu*: «Strandtistelen er ikke særlig særmerkt for

LITTERATUR om NATUR

Om avfall

I Norsk natur nr. 5/75 hadde *Øyvind Larsen* en artikkel om sine opplevelser på avfallshaugen. Det var ikke lite han fant her av brukbare ting og gode saker. I heftet «Avfall og avfallsbehandling», som er en hovedoppgave ved økologilinja ved Akademiet i Rauland, fører han oss videre i avfallsproblematikken. Han forteller oss hva avfall er, viser at avfall er en verdifull ressurs som kan nyttiggjøres. Han konkluderer med at det burde bli et mål å produsere minst mulig søppel og at minimalt bør havne på dynga. For å klare dette skisseres løsninger fra pantsystemer, standardisering av glass/flasker og fremming av kvalitetsprodukter, til resirkulering av avfall og avskaffing av engangsemballasje og gjenstander.

Hefet koster kr. 4,-, er i A5 format og på 32 sider. Det kan bestilles gjennom ØIVIND LARSEN - VINGEREID - 3960 STATHELLE.

Rogaland, men det er heller ikke svært mange andre plasser vi finner den. På Lista er den forholdsvis tallrik, men ingen steder er den vanlig. Den er en plante som folk legger merke til, og for å hindre at den blir utryddet av uvitende menneskehender, har en fått den fredet. Havstrender er de plasser der vi finner strandtistelen. Spesielt liker den seg i flygesanden, men den trives i annen strandsand også. Den er helt tilpasset voksestaden: Det sterke lyset reflekteres av den blågrå overlaten. Om det skulle bli lite vann, er den så stiv at den ikke faller sammen. Videre har den et særdeles dypt og vidt forgrent rotsystem. Skulle sanden blåse over den, kan det vokse seg gjennom tykke sandlag som ville ha kvalt mange andre planter. Med sine tett sammentrukne skjerner minner strandtistelen mest av alt om en tistel, men den tilhører altså skjermplatefamilien. Jeg nevnte roten. Den har hatt betydning for oss mennesker

også. Som medisinske plante har den bl.a. vært brukt som middel mot sviktende potens. Også til sukkertøy visste våre forfedre å bruke roten av denne underlige planten. Underlig er også spredningsmåten, idet det som er over jorden faller fra hverandre, og fruktstanden mister så fruktene, som spres. Planterdeler som ruller bortover bakken kalles steppeløpere, og er vanligere i tørrere strøk». Forøvrig en takk til Rogaland Naturvern og redaktøren, Erik Thoring for et godt blad.

HEDMARK

Et lokallag av Hedmark Naturvern og Norges Naturvernforbund er dannet på Tynset. Konstituerende møte ble holdt 21. januar og 15–20 interesserte var tilstede. Iver Thorstad ble valgt til formann. Foreningen vil i første

omgang legge hovedvekt på opplysningsvirksomhet, månedlige møter med film, foredrag, kursvirksomhet, ekskursjoner og turer. Den vil også legge vekt på kontakt med andre foreninger i kommunen, kommunale utvalg osv. Videre vil foreningen ta initiativ i saker overfor de lokale myndigheter. *Interesserte i regionen bes kontakte Iver Thorstad, Tynset.*

AKERSHUS

Bærum Miljøvern

Arrangerer to fellesturer: *Ettermiddagstur onsdag 5. mai* i Belset-Gommerud-Tandberg området og *dagstur lørdag 5. juni* (Verdens Miljøvern dag) med Stubberud skogpark, Ankerveien og arboretet på Øverland gård som mål. SETT AV DAGENE NÅ! Henvendelse: Fr. Funder, Bærum Miljøvern, tlf. kontor 44 79 00, priv. 53 93 92.

Truede fugler

Europas truede fugler

Hudson, R., 1975: Threatened Birds of Europe. Macmillan, London. 128 s. Pris £ 4.95 (ca. 56 kroner).

I 1973 framla Europarådet et interessant, men lite påaktet dokument om «Threatened Birds of Europe». Det ga en forholdsvis utførlig omtale av 59 fuglearter som på ulike måter ble ansett for å være truet i Europa. I sin opprinnelige form nådde denne oversikten aldri ut til den naturverninteresserte allmenhet. Dette er nå rettet på ved at materialet er utgitt i en meget tiltalende bokform med tilhørende fargefotos og oversiktskarter for de omtalte artene.

Utvalget av arter kan på visse punkter diskuteres, men hoveddelen av artene fortjener uten tvil en plass i denne boka. Norske arter (inklusive Svalbard) som er tatt med er hvitkinngås, ringgås, fjellgås, praktærflugl, havørn, vandrefalk, dobbeltbekkasin, polar-

svømmesnipe, ismåke, sabinemåke, snøugle og hubro. Teksten er faktapreget og stort sett asketabel m.h.t. pålitelighet og ajourføring. Boka bør være anbefalelsesverdig lesning for alle med interesse for truede arter og arbeidet med å verne dem.

Magnar Norderhaug

Atomkraft og lokalsamfunnet

Samarbeidsgruppene for natur- og miljøvern (Snm) i Trondheim retter i dette heftet oppmerksomheten mot ulemper forbundet med bygging av atomkraftverk for den enkelte kommune, dvs. det enkelte lokalsamfunnpekt ut som utbyggingskommune av NVE. Heftet er delt inn i en generell og en spesiell del.

Den generelle delen tar for seg *arealmessige virkninger*, herunder sikkerhetssoner, kraftgater, vannforsyning, kjølevann m.m.: problemer vedr. *anleggstida* som: krav til arbeidskraft i og etter anleggsperioden, miljøpåvirkninger i anleggstida, støy og stress samt psykologiske virkninger på befolknin-

gen når atomkraftverket er et faktum og i drift. Videre belyses ringvirkningene av et atomkraftverk på næringene generelt under og etter anleggstid. En nyttig sammenlikning er trukket fram ved skissering av utviklingen i vasskraftkommuner.

I den spesielle delen overføres ovennevnte problemstillinger direkte på lokalsamfunnet – til kommunene Agdenes, Hemne og Skaun. En slik overføring fra det generelle til det spesielle plan er særst nyttig, fordi man da setter utbyggingsplaner i sitt rette perspektiv – man ser tydelig hvilke konsekvenser planene får i hverdagen.

Dette er et godt lite hefte som trygt kan anbefales og som bør gi inspirasjon til andre om å gjøre noe liknende om sin kommune – uansett om det gjelder utbygging av atomkraftverk, vannkraftutbygging eller andre former for utbygging.

Idar Lind, Yngvar Olsen og Jan-Erik Kofoed: Atomkraft og lokalsamfunn. Utgitt av (snm)-Trondheim, atomkraftgruppa, Singakerbk. 20, 7000 Trondheim.

EN GOD SAK KAN IKKE STØTTES FOR OFTE!

Kjøp enda litt mer fra
Norges Naturvernforbund!

Miljøleksikon

- 1200 oppslagsord
- Oversikt over organisasjoner og lovverk
- 250 greske og latinske ord og stavelser

Bestilles gjennom Naturvernforbundet.

Stiftelsen NKI
FORLAGET

NORGES
NATURVERNFORBUND

25 % RABATT PÅ KLASSESETT
og andre kjøp av minst 15 eks.
av samme publikasjon.

ALLE SNAKKER OM ØKOLOGI

– men ikke alle vet hva det er. Denne publikasjonen gir klar beskjed. «Økologi» er en kortfattet, lettlest og oversiktlig innføring i det fagområdet som er selve grunnlaget for alt natur- og miljøvernarbeid. Ordliste med forklaring av faguttrykk. For selvstudium og for undervisningsbruk på høyere skoletrinn.

Peravid Skoog: «Økologi». 48 sider.
Format A5. – Pris kr. 15.–.

MED TANKE PÅ DE NEST MINSTE

har Norges Naturvernforbund utgitt «Den første naturboka», en enkel innføring i økologi, bygd på tegneserieprinsippet. Hensikten med boka er å gi barn på de laveste skoletrinn forståelse for naturens funksjoner og for de problemene menneskene skaper for sitt eget miljø. Heftet inneholder også enkle oppgaver, og veiledning for lærere og/eller foreldre.

Segnestam/Helin: «Den første naturboka». 16 siders hefte. Format A4. Pris kr. 10.–.

DET GÅR RUNDT OG RUNDT

i naturen, og miniutstillingen «Sirkelen» gir en enkel leksjon i hva som skjer – i tekst og fargeglade tegninger. Utstillingen består av fire plakater i format 62 x 89 cm. Til undervisning på lavere skoletrinn – og for muséer, bibliotek, organisasjoner m.v. i forbindelse med utstillingsarrangementer og kurser.

Miniutstillingen «SIRKELEN».
Pris kr. 50.–.

ALTERNATIV TIL VANNKRAFT

I denne publikasjonen legges det fram konkrete forslag til energisparende tiltak og bruk av gass fra Nordsjøen i energiforsyningen. Heftet er utarbeidet av Norges Naturvernforbunds vassdragsvernrad.

«Alternativ til vannkraft». 24 sider.
Format 18 x 24 cm. Pris kr. 10.–.

DEN FØRSTE NATURBOKA

NÅ KAN DU PYNTE DEG

– eller bilen eller båten eller barnevognen eller bag'en eller ryggsekken eller sykkelken eller postkassen eller hva som helst med forbundets emblem. *Klebemerker (stickers)* selges i sett à 4 stk. (2 stk. i glatt vinyl 8,5 cm diameter, 2 stk. i satin cloth 3,8 cm) trykt i grønt og brunt kr. 10.–.

MEDLEMSNÅLEN

med Forbundets emblem i to utgaver – begge i format 9 x 9 mm.
I forgylt sølv kr. 15.–.
I nysølv kr. 5.–.

TIL
NORGES NATURVERNFORBUND
POSTBOKS 8268 HAMMERSBORG – OSLO 1
POSTGIRO 9460 – BANKGIRO 6001.05.70835

JEG/VI BESTILLER MED DETTE:

NB! I tillegg til de oppgitte priser kommer porto- og ekspedisjonsgebyr etter følgende satser:

Samlet kjøp for inntil kr. 15,-, gebyr kr. 2,-
Samlet kjøp for inntil kr. 40,-, gebyr kr. 4,-
Samlet kjøp for over kr. 40,-, gebyr kr. 6,-

..... eks. Prospektkortserie «Nasjonalparker» à kr. 12	tils. kr.
..... eks. plakat «Fjellbakkestjerne» à kr. 17	tils. kr.
..... eks. plakat «Svalestjert» à kr. 17	tils. kr.
..... eks. plakat «Perleugle» à kr. 17	tils. kr.
..... eks. plakat «Rådyrkalv» à kr. 17	tils. kr.
..... eks. «Alternativ til vannkraft» à kr. 10	tils. kr.
..... eks. M. Segnestam: «Den første naturboka» à kr. 10	tils. kr.
..... eks. P. Skoog: «Økologi» à kr. 15	tils. kr.
..... eks. Ø. Dalland: «Finnmarksvidda – for hvem?» à kr. 12	tils. kr.
..... B. Berntsen: «Litteratur om natur» à kr. 16	tils. kr.
..... eks. O. Skre: «Sur nedbør» à kr. 13	tils. kr.
..... eks. A.-I. Jansen: «Hvem gjør hva i natur- og miljøvernet» à kr. 72	tils. kr.
..... sett à 5 stk. sy-på-refleks «Unna meg» à kr. 18,-	tils. kr.
..... sett à 4 stk. klebemerker (stickers) à kr. 10 pr. sett	tils. kr.
..... eks. medlemsnål i sølv à kr. 5	tils. kr.
..... eks. medlemsnål i gull à kr. 15	tils. kr.

..... eks. «Miljøleksikon» à kr. 32

NB! Send ikke forskuddsbetaling ved bestilling av «Miljøleksikon»!

Navn:

Adresse:

Poststed:

Det samlede beløp kr. (inkl. ekspedisjonsgebyr) sendes vedlagt i sjekk/
sendes samtidig pr. bank giro/postgiro/postanvisning (stryk det som ikke passer).

Besendt i oppkrav. NB! Ved oppkravsbestilling kommer oppkravsgebyr i tillegg.

ENDA MER Å
LESE FRA
NATURVERNFORBUNDET

KILDEN TIL KILDENE I NATURVERNET

«Litteratur om natur» er det selvskrevne hjelpemidlet for alle som vil skaffe seg en allsidig orientering om natur- og miljøvernproblemene – som lærere, foredragsholdere og artikkelforfattere. Bibliografien gir en kort karakteristikk av hver enkelt bok, og er altså mer enn en snau bokliste.

Bredo Berntsen: «Litteratur om natur». 96 sider. Format A5. Pris kr. 16,-.

FINNMARKSVIDDA I FARE

«Finnmarksvidda – for hvem?» gjør rede for planene om kraftutbygging og for de problemene som knytter seg til dette unike naturområdets fremtid. En brennaktuell bok om et brennaktuelt tema. Illustret med fotos og kart.

Øystein Dalland: «Finnmarksvidda – for hvem?». 48 sider. Format A5. Pris kr. 12,-.

DET REGNER FORTSATT SVOVEL . . .

. . . og veien til løsning er at det reises en opinion. Men opinionen må bygge på viten – og her kommer anledningen til å orientere seg om problemene i forbindelse med sur nedbør, om årsaker og virkninger.

Oddvar Skre: «Sur nedbør. Årsaker og virkninger». 50 sider. Format A5. Pris kr. 13,-.

HVEM GJØR HVA? HER ER SVARET!

I «Hvem gjør hva i natur- og miljøvernet?» presenteres 300 norske organisasjoner og institusjoner og deres befattning med natur- og miljøvernproblemene. Et grunnleggende verk, uunnværlig for alle som søker kontakter i naturvernarbeidet.

Alf-Inge Jansen: «Hvem gjør hva i natur- og miljøvernet?». 252 sider. Format A4. Pris kr. 72,-.

1 HENNINGSMOEN K E
INGAR NILSENSV 3 A
1 OSLO 2

054

102000

BLI (UGLE)SETT

med Naturnvernforbundets
refleks, mens vi venter på bil-
frie byer, trafikksikre veier og
rent miljø.

Sy-på-refleks i rødt
på hvit bunn.
Størrelse 8,5 x 10,5
cm. Selges i sett à 5
stk. Pris pr. sett
kr. 18,-.

NASJONALPARKER I NORGE – NÅ PÅ PROSPEKTKORT

I denne fargeglade prospektkortserien presenteres ni av landets nasjonalparker – Ånderdalen, Øvre Dividal, Rago, Børgefjell, Dovrefjell, Rondane, Femundsmarka, Gutulia og Ormtjernkampen. Kortene selges ikke enkeltvis. Vanlig kortformat 10,5 x 15 cm.

Pris pr. serie à 9 forskjellige kort kr. 12,-.

VEGGPRYD?

Naturnvernforbundets fotoplakater i firefargestrykk og stort format – vel 60 x 90 cm – med motiver fra levende norsk natur – venter på en plass på din vegg. Motivene er «Rådyrkalv», «Svalestjert», «Fjellbakkestjerne» og «Perleugleunge» – se dem i miniatyr nedenfor.

Pris pr. stk. kr. 17,-.

BRUK GJERNE BESTILLINGSKUPONGEN
PÅ NEST SISTE SIDE!

